

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vzdělávací ideje a jejich generační přenos
Educational ideas and their generational transmission

Zuzana Slabá

Vedoucí práce: PhDr. Ivo Syříšně, Ph.D.

Studijní program: Vychovatelství

Studijní obor: Vychovatelství

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Vzdělávací ideje a jejich generační přenos potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Místo a datum: Výšovice, 5.12.2021

Podpis: Zuzana Slabá

Ráda bych poděkovala vedoucímu své bakalářské práce panu PhDr. Ivu Syřišťovi, Ph.D., především za jeho vstřícnost, laskavost a za spoustu cenných rad. Za opravdu obrovskou podporu děkuji zejména svému partnerovi, který mi společně s naší dcerou dali prostor k dokončení této práce. Rovněž děkuji svým nejbližším přátelům, že tu byli a jsou vždycky pro mě. Zvláštní poděkování patří mé kolegyni a kamarádce Sandře Janovské, která mi věřila víc než já sama sobě.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá způsoby výchovy, motivací dítěte ke vzdělávání či její absencí a také faktory ovlivňujícími úspěšnost žáka ve škole.

Cílem této práce bude obecné zjištění, jak v dnešní době dochází k motivaci ke vzdělávání a zda dochází k mezigeneračnímu přenosu postoje ke škole a učení. Výše uvedené skutečnosti obecně zjistíme na základě provedených rozhovorů mezi rodinnými generacemi a vyplněných dotazníků žáků osmých a devátých tříd ZŠ.

Touto prací alespoň v obecném a širokém spektru zjistíme, jaké jsou v současnosti ideje ve vzdělávání u nynější mladé generace a zda dochází k mezigeneračnímu přenosu.

KLÍČOVÁ SLOVA

rodina, vzdělání, ideje, motivace, podpora, výchova, prostředí

ABSTRACT

The bachelor's thesis deals with the methods of education, motivation of the child for education or its absence, as well as factors influencing the student's success in school.

The aim of this thesis is a general finding of how the motivation for education functions today and whether there is an intergenerational transmission of attitudes towards school and learning. We will study the aforesaid on the basis of interviews between family generations and using questionnaires completed by pupils from the eighth and ninth grade of elementary school.

Due to this thesis, at least in a general and wide range, we will find out what are the current ideas in education of the young generation and whether the intergenerational transmission occurs.

KEYWORDS

Family, education, ideas, motivation, support, transmission, environment

Obsah

1	TEORETICKÁ ČÁST	10
1.1	RODINA	10
1.1.1	VÝVOJ RODINY OD 50. LET 20. STOLETÍ	10
1.1.2	RODINA SOUČASNOSTI	12
1.1.3	FUNKCE RODINY	13
1.1.4	ZPŮSOBY A STYLY VÝCHOVY	16
1.1.5	VÝUKOVÉ A VZDĚLÁVACÍ CÍLE	19
1.2	MOTIVACE DÍTĚTE KE VZDĚLÁVÁNÍ, ČI JEJÍ ABSENCE	20
1.2.1	ZDRAVÉ SEBEVĚDOMÍ – PODSTATA MOTIVACE	21
1.2.2	ODMĚNA VS. TREST	22
1.2.3	VNITŘNÍ A VNĚJŠÍ MOTIVACE	25
1.3	FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ ÚSPĚŠNOST ŽÁKA VE ŠKOLE	26
1.3.1	VNITŘNÍ A VNĚJŠÍ FAKTORY	26
1.4	ZPŮSOBY MOTIVACE ŽÁKA ZE STRANY RODINY	29
1.4.1	MOTIVACE ŽÁKA NA PRVNÍM STUPNI ZŠ	32
1.4.2	MOTIVACE ŽÁKA NA DRUHÉM STUPNI ZŠ	33
1.5	VLIVY RODINY A DALŠÍCH FAKTORŮ NA VZDĚLÁNÍ DÍTĚTE	34
1.5.1	VLIV DOSAŽENÉHO VZDĚLÁNÍ RODIČŮ NA VZDĚLÁNÍ DÍTĚTE	34
1.5.2	TRANSGENERAČNÍ TRAUMA	37
1.5.3	INTERKULTURNÍ PSYCHOLOGIE	37
1.6	SOCIÁLNÍ UČENÍ	38
1.6.1	UČENÍ	38
1.6.2	SOCIÁLNÍ UČENÍ	39
1.6.3	FORMY SOCIÁLNÍHO UČENÍ	39
1.6.4	TACIT KNOWLEDGE	41
2	PRAKTICKÁ ČÁST	43
2.1	CÍL PRAKTICKÉ ČÁSTI, VÝZKUMNÁ OTÁZKA	43
2.2	METODOLOGIE ŠETŘENÍ	43
2.2.1	POUŽITÉ METODY	43
2.2.2	ŘÍZENÝ ROZHOVOR	44
2.2.3	VÝBĚR RESPONDENTŮ	44
2.2.4	OBSAH ŘÍZENÉHO ROZHOVORU	45
2.2.5	DOTAZNÍK	47

2.2.6	VÝBĚR RESPONDENTŮ U DOTAZNÍKU	48
2.2.7	OBSAH DOTAZNÍKU, ZPŮSOB SBĚRU DAT.....	48
2.3	VYHODNOCENÍ ROZHOVORŮ A DOTAZNÍKU	50
2.3.1	VYHODNOCENÍ ROZHOVORŮ	50
2.3.2	VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKU	55
	ZÁVĚR A DISKUZE.....	62
	SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ	66
	SEZNAM PŘÍLOH	69

Úvod

Pro tuto bakalářskou práci jsem si zvolila své vlastní téma, a to z toho důvodu, že si uvědomuji, že každý vyrůstáme v jiné rodině, tato rodinná prostředí se navzájem odlišují, mívají různé životní priority. Všechny tyto skutečnosti pak ovlivňují i náš další život a my tím následně ovlivňujeme zase život našich budoucích dětí.

V této práci se budu zajímat zejména o motivaci ke vzdělávání ze strany rodičů, neboť já sama nepocházím z rodiny, kde by se ke vzdělávání motivovalo a kde by zaujívalo přední příčky zájmu. Moji rodiče mně již od prvního stupně základní školy říkali, že se musím učit, abych nedopadla špatně, jenže copak já jsem si tehdy uvědomovala, co to znamená skončit špatně? Tím ovšem motivace ke vzdělávání ze strany mých rodičů skončila. Nikdy se se mnou neučili, nevěděla jsem vlastně ani, jak na to, možná ani oni ne, a proto jim to nemohu ani vyčítat a myslet si, že jsou špatní. Byli to skvělí rodiče a možná se ani oni ze strany svých rodičů neselektovali s podporou, tudíž ani nemohli tušit, jak na to, a proto to nemohli přenést ani na mě.

To, že je škola důležitá, jsem si plně uvědomila někdy v osmé nebo deváté třídě, kdy byly školní výsledky důležité pro přijetí na střední školu. Jenže nebylo už pozdě? Bylo. Bylo totiž pro mě o mnoho těžší se sama zvládnout namotivovat ke studiu, neboť jsem to nikdy nedělala a nebyla jsem na to zvyklá. Já sama vím, že své budoucí děti motivovat ke studiu budu, protože vím, jak těžké bylo dosáhnout lepších výsledků bez něčí podpory.

Proto jsem si vybrala tohle téma. Cílem této práce je zjistit, jak je dnešní mládež motivována ke studiu a zda v rodině dochází k mezigeneračnímu přenosu postoje ke vzdělávání, nebo si ho děti a mladí lidé utváří sami.

Uvědomuji si, jak jsem zmínila výše, že každá rodina je jiná. Tam, kde se vzdělávání nikdy moc neřešilo a primárním cílem bylo především to, aby se dítě nějakému oboru vyučilo, dítě samo nemělo potřebu mít příliš velké ambice a s velkou pravděpodobností je nebude mít ani později u svých dětí. Ovšem zase tam, kde rodina radí vzdělávání k nejvyšším hodnotám a považuje za důležité, jakých školních výsledků děti dosahují, tam už vysoké ambice být mohou, což zase může ovlivnit další generaci.

Rovněž je důležité neopomenout transgenerační trauma, kdy se traumatizující událost života našich předků může přenášet z generace na generaci. To pak může ovlivnit jak vzdělávání, tak i další život následujících generací. To si však nemusíme uvědomovat, i když se snažíme sebevíc.

Ráda bych ještě zmínila, že bez ohledu na to, jak rodiče motivují dítě ke vzdělávání, je nejdůležitější, když rodina plní své rodičovské povinnosti a vytváří dítěti bezpečné a láskyplné zázemí. Nechtěla bych totiž, aby výše uvedené skutečnosti z mé strany vyzněly tak, že rodič, který nemotivuje dítě ke vzdělávání, je špatný rodič – tak jednoduché to v žádném případě není.

Celá teoretická část je rozdělena do šesti stěžejních kapitol.

Každá kapitola v teoretické části přibližuje téma práce podrobněji. První přináší teoretický základ o rodině a okrajově o jejím vývoji, dále o způsobech a stylech výchovy, kdy se podkapitoly také zaměřují na výukové a vzdělávací cíle. Druhá kapitola vymezuje terminologii v oblasti motivace dětí ke vzdělávání. Další kapitola je věnována faktorům, jež ovlivňují úspěšnost žáka ve škole.

Dále budu popisovat způsoby motivace žáka ze strany rodiny. Tato kapitola je rozdělena ještě do dvou podkapitol. Ty objasňují motivaci žáka na prvním a druhém stupni základní školy. V předposlední kapitole objasňuji, na jaké vzdělávací ideje by se měla rodina zaměřit, všímám si i vlivu dosaženého vzdělání rodičů na vzdělání jejich dítěte. V této kapitole nastíním i transgenerační přenos traumatizujících zážitků a interkulturní psychologii. Závěrečná kapitola teoretické části se bude zabývat sociálním učením a jeho formami.

V praktické části jsem pro výzkumný problém, který měl zjistit transgenerační přenosy postojů ke vzdělávání, použila metodu mezigeneračních rozhovorů ve třech různých rodinách, kdy byl východiskem předpoklad, že se dozvíme, zda dochází k přenosu zažitých motivací z dřívější generace na dnešní a zda skutečně vzdělání rodičů ovlivňuje vzdělání jejich dětí.

Byl proveden kvalitativní výzkum dotazníkovou metodou, a to konkrétně u žáků osmých a devátých tříd základní školy, kdy jim byly pokládány otázky související s motivací

ke vzdělávání a postojem jejich rodičů ke vzdělávání. Bylo zjišťováno, zda dnešní generace chce být spíš influencers, nebo jestli touží po velkém množství peněz a velké kariéře, jestli chce žít jako rodiče, či nikoliv. Tato získaná data jsem následně zpracovala a došla k určitému závěru.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 RODINA

1.1.1 VÝVOJ RODINY OD 50. LET 20. STOLETÍ

Vývoj rodiny ve světě a u nás v ČR prošel mnohými změnami, a to hlavně v důsledku válek, politických vlivů, zejména komunismu. Toto téma by však patřilo do úplně jiné práce, proto zde nastíním pouze okrajově vývoj rodiny od 50. let 20. století.

Ivo Možný (2002) ve své publikaci uvádí, že ještě mnohem dříve, a to kolem 19. století až zhruba do oněch 50. let 20. století, zaujímaly ženy ve vztahu ke svým manželům podřízenou pozici, byly na nich ekonomicky závislé, což vedlo k tomu, že byly také v rodinách utlačovány. Změnilo se to až tehdy, když i ženy získaly možnost jít pracovat a vzdělávat se, díky čemuž se začal vytvářet rovnoprávný vztah mezi muži a ženami. Pro ženy to bylo osvobozující, avšak pro muže v patriarchální rodině nikoli.

Od konce 50. let 20. století, tedy v období po druhé světové válce, přišel velký baby-boom, a to hlavně díky hospodářskému rozkvětu a získané jistotě, že člověk uživí sebe, svou rodinu i budoucí potomky.

Muži rodinu nejen živili, ale také na nich záleželo, do jaké sociální vrstvy bude rodina patřit. Od toho, jak byl muž v zaměstnání úspěšný, se odvíjel i úspěch a životní úroveň celé rodiny. Pokud ovšem úspěšný nebyl, neprosperovala ani jeho rodina. Samozřejmě i žena hrála v rodině důležitou roli, na jejích bedrech spočívala starost o děti a hlavně péče o příznivé citové klima. Musela dbát i na to, aby muž po příchodu z práce cítil pohodu a mohl i odpočívat.

I. Možný uvádí, že začaly ve velkém vznikat nukleární rodiny, tedy že společnou domácnost sdíleli pouze otec, matka a jejich děti. Zejména v dřívějších časech žilo více generací společně a o děti se starali všichni členové rodiny, tedy nejen jejich matky, ale i starší generace (babičky, strýcové, tety apod.). Pro děti to bylo příznivější, neboť zejména chlapci nebyli tolik závislí na matce a mnohem rychleji se osamostatňovali.

Důležité je zde také zmínit, že v roce 1963 vstoupil v platnost zákon o rodině. Začala vznikat velká síť jeslí i školek a ženy začaly trávit mnohem méně času doma než kdykoli předtím. Začaly být samostatné, a to jak v osobním životě, tak společenském i finančním. Dokonce se ukázalo, že už ani nepovažovaly za nutné udržovat vztah s mužem kvůli společné výchově dětí, dokázaly to zvládnout samy.

Vzrostla také rozvodovost – kolem 70. let 20. století začal být rozvod i společensky akceptovatelný. Současně se začal objevovat nový trend způsobu života, tzv. singles. Žily spolu i nesezdané páry s dětmi.

Tyto trendy přetrvávají dodnes. V důsledku toho také ubylo dětí v rodinách. Všichni víme, že zatímco v minulosti bývalo běžné, když žena měla třeba i sedm dětí, od 50. let 20. století začalo přibývat jedináčků.

Rovněž je známo, že dříve běžně zakládaly rodiny páry už ve velmi mladém věku, vzhledem k brzkému osamostatnění mužů i žen. Vliv na to měl také již zmíněný život v tzv. širší rodině v jedné domácnosti. Rodina se dříve zakládala nezářídka současně s nabytím plnoletosti.

V současnosti, tedy ve 20. letech 21. století, se rozhodnutí mít dítě spíše odkládá. Příslušníci dnešní mladé generace se chtějí zajistit finančně natolik, aby uživili své budoucí rodiny sami. Také jim záleží na vzdělání a kariéře. Hlavně ženy chtějí vědět, že budou ony samy zajištěny i v případě odchodu od svých mužů, popřípadě i otců jejich dětí.

Za uplynulých 70 let se toho mnoho změnilo. Pokud si to tedy shrneme, v dnešní době je spíše výjimečné, když má rodina více než tři děti, také čím dál více mužů zůstává na rodičovské dovolené a ženy chodí do práce. Důvodem je skutečnost, že žena vydělá pro rodinu více peněz. Dříve by ovšem tohle bylo nemyslitelné a pro muže rozhodně zahanbující. Tím se tedy posunula i péče o domácnost, kdy se do ní zapojují i muži, protože sami chtějí, což se týká i péče o dítě. Muži tráví více času se svými potomky a pro mnohé ženy je spíše nepochopitelné, když to nedělají. Dříve se říkalo „dnes hlídá tatínek“, nyní je běžné – „dnes se stará tatínek“.

Na těchto příkladech je vidět, že v současnosti už jsou patriarchální rodiny zcela výjimečné a že rovnost mezi muži a ženami je opravdu znatelná a do budoucnosti velmi slibná.

Ovšem na dnešní děti jsou také kladeny vyšší nároky v oblasti vzdělávání i různých dovedností než dříve. Rodiče bývají ambicióznější a své děti zahlcují kroužky a dalšími různými volnočasovými aktivitami, jejichž nabídka je velmi bohatá.

1.1.2 RODINA SOUČASNOSTI

V odborné literatuře nacházíme nejrůznější vymezení pojmu rodina, většinou se tímto termínem rozumí společenství lidí či malá sociální skupina. Definice se mohou například lišit v závislosti na tom, zda se jedná o rodinu malou, skládající se z matky, otce a dítěte, anebo velkou. Pokud budeme hovořit o definici rodiny velké, pak ta se skládá z více generací, například z matky, otce, prarodičů apod. V současné době neexistuje pouze jedna definice rodiny.

Autorka Helena Grecmanová ve své publikaci uvádí, že rodina je funkční jednotka, která sdružuje oba rodiče a děti. Tato rodinná jednotka je zařazena do domácího prostředí. Tato domácnost se nachází v určitém domě či obci atd.

Podle této autorky je rodina v neustálé dynamické interakci s vnějším okolím. Minimální interakcí s okolním prostředím se projevuje tzv. uzavřená rodina. Pro příznivý rozvoj rodiny a dětí je podstatné, aby byla rodina svému okolí otevřená. Významnou roli při otevírání rodiny vůči okolí hrají především rodiče. Je-li prostředí pro dítě škodlivé, rodiče mohou do jisté míry tyto vlivy filtrovat. Grecmanová ve své publikaci dále uvádí, že rodinu lze pokládat za operační systém. Jádro rodiny tvoří rodiče (matka a otec) a děti. Součástí rodiny mohou být i příbuzní (velká rodina). Ti vstupují (do malé rodiny) a jsou součástí rodinného kruhu. Jedná se o babičky, dědečky, bratrance, sestřenice, tety apod. Takto rozšířená malá rodina je dalším zdrojem zkušeností a informací. Život v rodině by se měl řídit jasnými pravidly. Ta by měla být všem členům jasná a měla by být realizovatelná. Důležitým předpokladem zdravé rodiny je samozřejmě láska (Grecmanová, 2003).

Podle Giddense (1999) představuje rodina skupinu osob přímo spjatých vztahem, který nazýváme v dnešní společnosti příbuzenský. Dospělí členové rodiny jsou zodpovědní za výchovu dětí (dítěte). Podle výše jmenovaného autora je příbuzenství jedním z dalších významných pojmů, které neodmyslitelně patří do kapitoly o rodině. Příbuzenství je vztah mezi lidmi, jenž vzniká buďto sňatkem, nebo pokrevním poutem v mateřské nebo otcovské linii.

Manželství lze definovat jako sociálně akceptovatelný a posvěcený sexuální svazek mezi dvěma osobami. Prakticky ve všech společnostech na světě se můžeme setkat s typem rodiny, kterou mnozí odborníci na dané téma označují jako rodinu nukleárního typu. Ta se skládá z rodičů (manželů) a dítěte (dětí) žijících v jedné domácnosti. V západním světě je manželství – a týká se to i rodiny – spojováno s tzv. monogamií. Naše zákony nepřipouštějí, aby jeden muž nebo žena měli několik manželských partnerů současně.

Podle pedagogického slovníku (Průcha, Walterová, Mareš, 2013) lze rodinu definovat jako nejstarší společenskou instituci. Podle těchto autorů by měla rodina plnit funkci socializační, biologickou, ekonomickou atd. Rodina vytváří určité emocionální klima, formuje interpersonální vztahy členů v rodině, jejich hodnoty a postoje. Podle pedagogického slovníku je nejběžnější tzv. rodina nukleární. V průběhu historie se model rodiny různě měnil a vyvíjel. Zvyšovala se různá variabilita rodin (rodina úplná, neúplná, nevlastní, náhradní apod.). V současné době rodina a škola plní zejména funkci výchovnou, kterou lze chápat jako komplementární.

1.1.3 FUNKCE RODINY

V odborných publikacích lze nalézt odlišný počet funkcí rodiny. Ty se značnou měrou odvíjejí od níže uvedeného rozdělení. V současné době plní rodina následující funkce:

- biologickou (reprodukční),
- ekonomicko-zabezpečovací (sociálně ekonomickou),
- emocionální,
- výchovnou (Grecmanová, 2003).

Biologická (reprodukční) funkce

Spočívá v zajišťování reprodukce lidského rodu i v regulaci pohlavního života lidí. Do této funkce lze zařadit i vytvoření podmínek pro zdravý biologický rozvoj všech členů rodiny (především dětí). Biologická funkce rodiny řeší i sexuální život manželů. Do této funkce rodiny spadá i svobodné rozhodnutí rodičů o počtu dětí, jejich časovém odstupu apod. V současné době totiž funkci biologickou (reprodukční) můžeme částečně nahradit pomocí umělého oplodnění anebo adopcí (Grecmanová, 2003). Jestliže dojde k tomu, že funkce biologická nefunguje, může to být z různých příčin. Může se stát, že rodiče nemohou počít potomka, nebo děti nechtějí. V tomto směru je důležité si uvědomit, že každý má právo se svobodně rozhodnout, zda mít, nebo nemít dítě. Je vhodné zmínit, že nikdo nemá právo posuzovat, či dokonce odsuzovat jakékoliv rozhodnutí kohokoliv.

Ekonomicko-zabezpečovací funkce

Prezentuje podíl členů jedné rodiny na společenském výrobním procesu a zabezpečování hmotných podmínek a potřeb členů rodiny s ohledem na jejich životní jistoty. Rodiče jsou přímo odpovědní za materiální zajištění všech dětí v rodině. Pokud nejsou schopni své děti zabezpečit, pomáhá stát nejrůznějšími sociálními prostředky (např. úlevami na daních, podporou v mateřství atd.) (Grecmanová, 2003). Finanční situace rodiny je pro každého jinak důležitá. Pro někoho může být podstatné a životně důležité mít dům s bazénem, saunou, několik aut apod. Jiný se spokojí s bytem, bez auta a s dovolenou v zahraničí jednou za dva roky. Jsou rodiny, které považují hmotný majetek za tzv. společenský status (prestiž). V dnešní společnosti se stále více setkáváme s tím, že muži a ženy odkládají početí dítěte z obav o ekonomické zajištění rodiny. Pro lidi je stále více prioritou získání dobrého postavení v zaměstnání, vlastního bydlení, teprve poté se rozhodují ohledně početí dítěte. Častým důvodem je obava, že by rodinu nedokázali finančně zabezpečit, neboť rodičovský příspěvek není příliš vysoký, mnozí také nechtějí být závislí na podpoře svých rodičů, jako to bylo kdysi. Samostatnost a touha postarat se sám o rodinu je hybnou silou většiny mladých lidí. Pokud však nedochází ke správnému plnění ekonomické funkce rodiny, může to vést i k jejímu rozpadu, jelikož pak oba partneři bývají

vystavení stresu v důsledku nedostatku financí. To potom ve vztahu vede většinou i k častým diskuzím a hádkám, které neprospějí nikomu ze členů domácnosti, zejména dětem.

Emocionální funkce

Zakládá se na intenzivní emocionální vazbě mezi všemi členy rodiny. Každé rodinné prostředí by mělo být láskyplné a naplněné životním optimismem. Členové rodiny by se k sobě měli chovat ohleduplně, odpovědně atd. Jednou z důležitých funkcí rodiny je v tomto směru formování vhodných emocionálních a charakterových vlastností dětí (Grecmanová, 2003). V některých odborných publikacích bývá emocionální funkce rodiny nazývána jako citová. Tato funkce je nenahraditelná. Pokud dojde k tomu, že manželé ztratí vzájemnou citovou vazbu, může dojít až k rozvodu (rozpadu rodiny). Emocionální funkce je důležitá také proto, že dítě vidí a prožívá to, co se děje mezi jejich rodiči a mezi ním a rodičem, na základě toho se dokáže přirozeně naučit řešit různé konflikty, jež mohou nastat. Velmi důležité je si uvědomit, že pokud už rodina má dítě, už tam nejsou pouze rodiče. Ti pak mohou svými – byť i nesmyslnými – hádkami narušovat vztahy a citové vazby u svých dětí. Rodič by také nikdy neměl před dítětem druhého z rodičů negativně hodnotit, případně dokonce vést proti němu dehonestující komentáře. Děti tím lze snadno a nenapravitelně ovlivnit. Později by totiž mohl i daný rodič litovat, že svými postoji zásadně přispěl k narušení jinak zdravého vztahu dítěte a rodiče.

Výchovná funkce

Podle Grecmanové (2003) znamená výchovná funkce záměrné, cílevědomé a v neposlední řadě i dlouhodobé působení rodiny na své členy, zejména děti, a to v souladu s jejich individuálními potřebami a společenskými zájmy tak, že dochází k jejich všestrannému formování, které má adaptační a anticipační charakter. V některých odborných publikacích se funkce výchovná nazývá také funkcí socializační nebo funkcí vzdělávací. V socializační (výchovné) funkci rodiny nelze opomíjet její vztah ke škole, k instituci, která přebírá postupem času část vzdělávacích úkolů za rodinu dítěte. Škola do určité míry organizuje i čas rodin (jedná se o prázdniny, rozvrh hodin dětí ve škole atd.) a

vstupuje i do jejich hodnotového systému. Školní úspěch (u vzdělanějších rodičů) nebo také neúspěch je jednou z hlavních hodnot některých rodin, někdy je dokonce stěžejní. Většinou je tomu tak v rodinách, kde rodiče sami dosáhli vysokoškolského vzdělání. Tyto rodiny považují vzdělání (získání „diplomu“) za prostředek k získání lepšího společenského postavení (lepší prestiž, lepší sociální status). V rodinách, kde rodiče vysokoškolské vzdělání nemají, pak převládá spíše tendence, aby se dítě vyučilo nějakému řemeslu, jež by ho uživilo. Ovšem v dnešní době je obvyklé spíše to, že dítě samo od sebe chce lepší práci, ale bez výrazné námahy, a proto se škole věnuje ze své iniciativy, aby se mělo lépe, než se právě mají rodiče, záleží však i na tom, jaké předpoklady daný jedinec skutečně má. Škola nejenže připravuje děti na budoucí povolání, ale zároveň je kultivuje a rozvíjí jejich potenciál. Škola a rodina se v tomto směru doplňují. Každá z těchto institucí jiným způsobem udržuje kontinuitu sociálního řádu. V některých případech se však mohou dostávat do střetu s dalším působením socializačních vlivů (vrstevníci, média atd.) (Havlík, Kořa, 2002).

1.1.4 ZPŮSOBY A STYLY VÝCHOVY

Prvotním místem, kde se dítě setkává s výchovou, je jeho rodina. Výchova je záměrné, cílevědomé působení, které se projevuje všestranným formováním osobnosti a má adaptační (přizpůsobení chování, tak aby jej využil dnes, aby zapadl do společnosti) a anticipační (předvídaný – je nutné myslet na to, co bude potřebovat do budoucna) charakter. Jedná se o specificky lidskou činnost. K formování dítěte dochází již v takzvaném prenatalním období. Rodiče mají právo vychovávat své dítě, avšak měli by vždy respektovat jeho osobnost. Pro mnohé rodiče je velice obtížné nalézt vhodný vztah k dítěti především v období dospívání. Na jedné straně může rodič vystupovat jako určitá autorita (pedant), na straně druhé zase jako kamarád. Oba tyto extrémy nejsou pro naplnění rodičovské odpovědnosti příliš vhodné (Grecmanová, 2003, 1998).

V každém případě je důležité si uvědomit, že všechny děti nejsou stejné, a i když si mohou být povahově podobné, může působit stejná výchova na každého jinak. Může se tak

stát, že i když jedno dítě je vychováno dobře, nemusí tatáž výchova platit na jiného potomka, takže ten pak nemusí být vychován dobře, i když se rodiče snaží sebevíc.

Slovo „styl“ je v současné době obecně užíváno k označení uceleného způsobu provádění lidské činnosti. V každém stylu lze nalézt základní jednotící prvky (neboli také ideje). Stejně tak je tomu i ve stylech výchovných. V odborné pedagogické a psychologické literatuře se setkáváme s výčtem a popisem různých výchovných stylů vycházejících z vnějších znaků rodiči uplatňované výchovné praxe. Charakteristiky těchto výchovných stylů pak jsou popisem a rozбором uplatňovaných výchovných metod a výchovných zásad (Hintnaus, 1998).

Pedagogický slovník (Průcha, Walterová, Mareš, 2013) definuje výchovné styly jako určitý souhrn záměrných a spontánních způsobů chování vychovatele k vychovávanému. Mezi nejrozšířenější rozdělení výchovných stylů lze zařadit autoritativní, liberální a demokratický styl výchovy.

Autoritativní (dominantní) výchova

Přísný autoritativní přístup rodičů může u dítěte narušit citové vazby a zbrzdit jej v jeho rozvoji. Mnohdy tento výchovný styl v dítěti vyvolává pocity úzkosti, strachu, bezradnost, poruchy sebehodnocení, negativismus, vzpouru, agresi, úniky od přísných požadavků rodičů apod. V některých případech dítě autoritativních rodičů působí velice zakřiknutě, neprůbojně nebo úzkostně. Tyto děti bývají ustrašené, s velkým sklonem k depresím, nebo naopak revoltují a brojí proti výchově svých rodičů. U některých dětí se lze setkat i s výbuchy agrese a zlosti. V autoritativní výchově není přijímáno dítě takové, jaké skutečně je. Autoritativní rodiče při výchově a vzdělávání svého dítěte mnohdy používají i různé nestandardní druhy trestů (Grecmanová, 2003).

Mnozí rodiče, kteří dávají přednost autoritativnímu stylu výchovy, také velice dbají na to, aby jejich dítě dosáhlo lepšího vzdělání, jehož oni sami nedosáhli. Tyto děti bývají motivovány prostřednictvím nejrůznějších odměn a trestů, přičemž tresty převažují. Rodiče se u nich nikdy nespokojí s průměrnými známkami a školními výsledky. Z mého úhlu

pohledu je tento styl výchovy nejnešťastnější – možná i pro většinu z nás, ale možná i pro ty, kdo tímto stylem své potomky vychovávají, jenom si to neuvědomují.

Přísnou disciplínou se u dětí možná dá dosáhnout určité poslušnosti, ovšem ne proto, že by samy chtěly, ale protože se rodičů bojí. Tyto děti pak žijí v neustálém strachu, že něco udělají špatně, obávají se cokoliv říct, nebudou mít svůj názor, protože jediný správný názor mají rodiče. Může potom nastat problém v jejich budoucím společenském životě. Nezřídka se mohou projevovat konfliktně, bývá pro ně problematické přistoupit na kompromis, někdy se u nich objevuje i sebepoškozování – a s velkou pravděpodobností budou tento autoritativní styl výchovy uplatňovat i následně na svých dětech. A protože jiný výchovný styl nepoznaly, považují tento za zcela standardní.

Liberální výchova

V případě liberální výchovy dítěte se jedná o výchovu, která se vyznačuje nadměrnou shovívavostí ze strany rodičů. Tato výchova vychází z akceptování dětských potřeb a zájmů. Rodiče na dítě nekladou vysoké požadavky (pokud vůbec nějaké požadavky kladou). Děti vychované tímto stylem mají velkou dávku svobody a často oplývají i vysokým sebevědomím. Rodiče při jejich výchově nebyli příliš důslední, což se později obvykle projevuje v jejich budoucím životě tím, že postupně odmítají jakékoliv autority a nejsou schopny plnit požadované úkoly například ze strany pedagoga. Liberální výchova vede k ovládnutí rodičů dětmi (Grecmanová, 2003).

Mnozí rodiče, kteří dávají přednost liberálnímu stylu výchovy svých dětí, si nekladou za cíl to, aby jejich dítě mělo co možná nejlepší školní výsledky. Spokojí se i s průměrnými, ovšem pokud se vůbec zajímají o školní prospěch. Mnozí rodiče mívají ve zvyku odměňovat své potomky i za nepříliš výjimečné školní úspěchy. Z tohoto důvodu své děti ani jinak nemotivují k lepším školním výsledkům, tudíž ani k lepšímu vzdělání. V této výchově se ani nebojí používat slovní spojení například typu „je to tvůj život, ty musíš vědět sám/sama, co od něj chceš“. Taková sdělení bývají určena i dětem navštěvujícím první stupeň základní školy, tedy v době, kdy děti vůbec nevědí, co by od života chtěly a co je důležité, aby k dosažení onoho zatím imaginárního cíle udělaly.

Demokratický styl výchovy

Tato výchova by měla vnášet do života všech členů rodiny respekt a porozumění. V takovémto rodinném prostředí se dítě cítí vždy bezpečně. Rodiče se snaží respektovat jeho osobnost, stejně tak dítě respektuje adekvátní požadavky svých rodičů. Velice dobře chápe to, že jeho výchova je adekvátní a že je pro jeho dobro. Demokratický styl výchovy bývá v současné době označován za nejvhodnější styl výchovy a představuje optimální kombinaci obou výše uvedených stylů.

U tohoto výchovného stylu je velice důležité, aby si rodič uvědomoval, že na dítě nemůže přenést veškerou zodpovědnost, ale aby daná zodpovědnost byla úměrná jeho věku. Mnohdy se stává, že rodič dítě přetěžuje zodpovědností tím, že s ním jedná jako s dospělým a očekává od něj i dospělé chování (například po devítiletém dítěti je vyžadováno, aby si pamatovalo, kdy má jít k lékaři).

1.1.5 VÝUKOVÉ A VZDĚLÁVACÍ CÍLE

Výukové cíle lze dělit podle nejrůznějších hledisek. Jednou z mnoha možností je například dělení do tří základních skupin – na kognitivní cíle, afektivní cíle a psychomotorické cíle. Tyto cíle například uvádí ve své publikaci Bělecký (2007).

Kognitivní (vzdělávací, informativní) cíle vymezují vědomosti, dovednosti a schopnosti (např. od dětí se vyžaduje, aby si zapamatovaly probrané učivo).

Afektivní (postojové, hodnotové, emocionální, výchovné) cíle obsahují osvojování si určitých postojů, vytváření hodnotové orientace (např. zodpovědný přístup k řešení otázek týkajících se třeba xenofobie, třídění odpadků, rasizmu atd.) a v neposlední řadě i sociálně komunikativních dovedností (např. schopnost vyslechnout názor jiné osoby, hledání vhodných argumentů pro obhajobu svého vlastního názoru při řešení nejrůznějších životních situací aj.), dosažení těchto cílů je stěžejním záměrem výchovy všech dětí v užším slova smyslu. Představuje učení se postojům.

Psychomotorické (výcvikové, činnostní, operační) cíle zahrnují osvojování si psychomotorických dovedností (jedná se o manipulace s předměty, pomůckami, stavebnicemi atd.), které jsou nejčastěji předmětem výcviku ve školách. Psychomotorické cíle z hlediska učení mohou zahrnovat i některé dovednosti intelektuální (např. vytvoření návyků nutných pro zpracování informací, pozorování, mluvení apod.) (Bělecký, 2007).

Vztah mezi pedagogem (rodičem) a dítětem není nikdy zcela definitivní. Neustále se vyvíjí a mění (stejně tak i jeho aktéři). Každý výchovně vzdělávací proces má svou specifickou dynamiku. S vývojem a dospíváním dítěte je podstatné si neustále stanovovat nové (aktuální) výchovně vzdělávací cíle. Z toho také vyplývá, že je důležité používat nové výchovně vzdělávací metody a prostředky (Matějček, 2015).

1.2 MOTIVACE DÍTĚTE KE VZDĚLÁVÁNÍ, ČI JEJÍ ABSENCE

Motivace pochází z latinského slova *movere*. V překladu znamená hýbat se (pohybovat se). Podle Plhákové (2010) lze pro latinské slovo *movere* nalézt také české označení pohnutka. Motivaci je možné podle Plhákové definovat jako souhrn všech intrapsychických dynamických sil neboli motivů, které zpravidla aktivují a organizují lidské chování i lidské prožívání s jasným cílem změnit existující neuspokojivou situaci nebo dosáhnout něčeho pozitivního. Motivace je tedy souhrn vnitřních a vnějších faktorů, které spouštějí lidské jednání, aktivují ho a dodávají mu energii i jasný směr.

Motiv pak vzniká tehdy, pokud je v dítěti vzbuzena nějaká konkrétní potřeba, ať už z popudu vlastního, nebo z popudu pedagoga (nebo z popudu jeho rodiče). Jedná se o důvod, pro který dítě začíná jednat určitým způsobem. Motivy se u každého dítěte vytvářejí ve vzájemné interakci potřeb a incentív a jsou v těsném vztahu k chování každého dítěte. Motivem pro každé dítě může být něco odlišného. Motivace má dynamizující, aktivizující a usměrňující funkci.

Při výchově a vzdělávání dětí je proto důležité si klást následující otázky: „Proč se tak žák/žákyně chová?“, „Proč se žák/žákyně učí?“, „Proč se žák/žákyně učit nechce?“, „Proč ten žák/ta žákyně neustále zlobí?“ atd. Velice důležité je položit si otázky, jaké jsou cíle

konkrétního žáka či konkrétní žákyně, jaké jsou jeho/její potřeby, jaká jsou jeho/její přání, jaké jsou jeho/její zájmy atd. Je třeba, aby si pedagogové i rodiče uvědomili, že pozitivní motivace k učební činnosti každého dítěte je důležitou, pokud ne přímo prioritní podmínkou pro školní úspěch (Lokšová, Lokša, 1999).

Incentiva jsou jedním ze dvou základních zdrojů motivace každého člověka. Kromě vnitřních pohnutek, tedy potřeb lidí, fungují také vnější popudy, stimuly a pobídky. Právě ty jsou označovány pojmem incentiva. Pokud bychom měli objasnit tento pojem, jedná se o vnější podněty, jevy, události, jejichž cílem je u každého člověka vzbudit určité potřeby. Pokud u člověka již nějaká potřeba vznikne, vzniká dále motiv k určitému jednání. Incentiva můžeme rozdělit do dvou skupin (negativní incentiva, pozitivní incentiva). Mezi negativní incentiva patří tresty, hrozby apod., k pozitivním se pak řadí pochvala, odměna, povzbuzení (Průcha, Walterová, Mareš, 2013).

Je důležité si uvědomit, že motivace patří mezi základní pojmy, které mnozí odborníci označují za hypotetický konstrukt. To znamená, že žákova motivace není něco, co bychom mohli uchopit. Měla by být pro pedagoga a pro rodiče pomůckou, jejímž prostřednictvím se snažíme vysvětlit (pochopit), proč žák koná určitým směrem. Pomocí pojmu motivace se snažíme přijít na to, proč někdo něco dělá (nebo naopak nedělá) a jak mu pomoci v tom, aby v budoucnu něco dělal (nebo naopak nedělal) (Lokšová, Lokša, 1999).

1.2.1 ZDRAVÉ SEBEVĚDOMÍ – PODSTATA MOTIVACE

Sebevědomí lze definovat jako postoj k sobě samému. Děti se zdravým sebehodnocením si dokážou samy sebe vážit. Dokážou se ovládat a jsou si jisté ve svých rozhodnutích, která dělají. Děti, které si věří, zároveň očekávají úspěch. Velice dobře dokážou přijímat kritiku ze svého okolí (jak ze strany rodiny, spolužáků, tak i ze strany pedagogů ve škole). V opačném případě – pokud děti nejsou sebevědomé, postrádají sebeúctu, chybí jim vytrvalost apod. Mnohdy se také stává, že děti s nízkým sebehodnocením bývají přecitlivělé vůči svému okolí a kritice, která odtud přichází. Nejisté děti se vyhýbají neúspěchu tím, že se vůbec o nic nesnaží a do ničeho se nezapojují. Řídí se

heslem: „Kdo nic nedělá, nic nezkazí.“ Pro takové děti je mnohem smysluplnější projevat se laxně a rezervovaně než zažít neúspěch (Savre, 2014).

Je žádoucí vychovávat děti tak, aby usilovaly o zdravé sebehodnocení. Z toho vyplývá, že i všichni rodiče by se měli snažit vytvářet zdravé sebehodnocení svých potomků. Kdykoli je to možné, rodiče a pedagogové by měli dítěti poskytovat adekvátní zpětnou vazbu. Pokud budou rodiče dítěti důvěřovat, pak je to ideální cesta k tomu, aby si začalo důvěřovat samo. To je ta nejlepší motivace (Severe, 2014).

1.2.2 ODMĚNA VS. TREST

Pedagogický slovník uvádí, že odměna je jednou z forem vnějšího působení na dítě doma i ve školním prostředí. Jedná se o záměrně navozený následek toho, že dítě splnilo dobře uložené požadavky nebo něco dobře vykonalo z vlastní iniciativy. Odměna může mít různé funkce. Stejně tak může mít odměna nejrůznější podoby (Průcha, Walterová, Mareš, 2013).

Trest by měl být chápán jako poslední, tzv. nouzový výchovný prostředek. Zbytečným a nevhodným trestáním vznikají ve výchově velké, nebo dokonce i nenapravitelné škody. Z tohoto důvodu by měla být trestům jako výchovným nebo motivačním prostředkům věnována zvláštní pozornost. Trest jako výchovný prostředek však z výchovy dětí vylučovat zcela nelze. Jde především o to, aby byl trest využíván opravdu jen tehdy, pokud je to nezbytně nutné. Rodiče (stejně tak i pedagogové) by měli umět trestat správným způsobem (Říčan, 2013).

Podle pedagogického slovníku lze trest popsat jako jednu z forem negativního motivačního působení na dítě, a to jak v prostředí domova, tak i ve škole. Trest má dvě důležité funkce: informační a motivační. Má-li být trest účinný, měl by být adekvátní nevhodnosti chování, měl by mít přesně stanovená kritéria, za co bude uložen (Průcha, Walterová, Mareš, 2013).

V rodinném prostředí se nejčastěji setkáváme s následujícími tresty. Především jde o zákazy a omezení (domácí vězení, zákaz sledování televize, zákaz videoher, zákaz

používání mobilu, finanční postih u kapesného atd.). Vysoce problematická a kontroverzní je i tzv. práce za trest. Může mít například formu učení nebo něčeho, co je potřeba vykonat v domácnosti (na zahradě). Někdy se můžeme setkávat při výchově a vzdělávání dětí s tzv. tělesnými tresty (bití, odpírání jídla, stání v koutě, klečení na hrachu atd.). Mnozí odborníci ve svých publikacích uvádějí i tresty tzv. citelné (odpírání přízně, lásky atd.). Říčan ve své publikaci dále uvádí, že tresty jsou nutné zlo a měly by se užívat pouze tehdy, když už jiné výchovné prostředky selhaly. Proč tomu tak je, vyplývá z pravidel, kterými by se trestání mělo řídit. Pokud má trest plnit svůj účel, měl by zároveň také napáchat co nejméně škody (Říčan, 2013).

Pravidla pro trestání podle Říčana (2013):

Trest musí být zcela srozumitelný. Dítěti by mělo být vždy naprosto jasné, proč je trestáno. Jinak mu zbytečně ubližujeme a poškozujeme tím i vzájemný vztah.

Trestání musí mít předem jasně stanovená pravidla. Dítě by mělo znát své povinnosti, co může, a co naopak nesmí. Mělo by také vědět, i jaký trest může za neuposlechnutí následovat.

Spravedlnost. Pocit křivdy z důvodu nespravedlivého potrestání může v dítěti přetrvávat i několik hodin, v horším případě celý život.

Přiměřená přínosnost. Přísné tresty vedou dítě k apatii, pasivitě nebo k jeho útlumu. V opačném případě nepřiměřený trest vede k velké agresivitě, vzpouře nebo ke vzdoru dítěte. Obě tyto výše uvedené varianty po delší době nakonec rodiče a jeho dítě dovedou až k poradenským pedagogům (speciálním pedagogům).

Vhodné načasování trestu. Každý trest by měl vždy následovat pokud možno ihned po prohřešku dítěte. Není správné dítě trestat třeba po několika dnech nebo po několika týdnech, když si na prohřešek dítěte rodič vzpomeneme.

Jasně vymezení trestu. Dítě by mělo mít jasnou představu o tom, v čem spočívá jeho trest.

Trest má být „logický“. Potrestání by mělo vycházet z toho, co dítě udělalo špatně.

Respektovat individualitu dítěte. Na každé dítě platí něco jiného. Na některé postačí pouze zvýšit hlas, u jiného je prospěšnější razantnější přístup.

Respektovat zdravotní stav dítěte i jeho vývojové změny. V některých případech mohou být lenost, nesplnění úkolu či zhoršené chování pouze příznaky začínající nemoci.

Uvědomění si vlastních pocitů a vlastních motivů. Jsou i případy, kdy může dojít ke zhoršení nálady vychovatele nebo jeho zdravotního stavu. V tomto případě mohou být jeho reakce neadekvátní – a stejně tak i jeho uložené tresty (Taková situace může nastat například v důsledku bolesti hlavy, počínající nemoci, neúspěchu v práci, hádky mezi rodiči apod.).

Vždy pomýšlet na odpuštění. Trest můžeme prominout pouze tehdy, pokud si uvědomíme, že byl uložen nespravedlivě. Prožitek provinění – trest – odpuštění posiluje kladný vztah mezi trestajícím a trestaným (Říčan, 2013).

Dobře trestat může pouze ten, kdo miluje!

Trestem není to, co pro dítě vymyslíte, ale to, co ono samo za trest považuje. V opačném případě se můžeme ptát, co je odměna. Odměnou opět není to, co jsme si my sami vymysleli, nýbrž to, co dítě samo za odměnu považuje.

Je důležité si uvědomit, že v případě výchovy a vzdělávání dětí jde o velice mnohotvárný proces. Vyžaduje vzájemný vztah mezi dítětem a rodičem (pedagogem). Jedná se o vztah, který mnohdy bývá velice složitý. Na jedné straně by neměl stát obdarovaný a na straně druhé dárce, protože myšlení a jednání každého zainteresovaného se vzájemně podmiňují a ovlivňují.

Celý výchovný proces probíhá v mnohočetné spojitosti s životním vývojovým procesem všech účastníků. I v otázkách, které se týkají odměňování a trestání, jde především o vzájemný vztah mezi vychovatelem a dítětem (Matějček, 2015).

1.2.3 VNITŘNÍ A VNĚJŠÍ MOTIVACE

Pro rozvoj vnitřní a vnější motivace dětí je důležité, aby rodič, ale i pedagog pochopili a rozlišovali, co znamená motivace vnitřní a co vnější.

O **vnitřní motivaci** lze hovořit tehdy, pokud dítě vykonává určitou činnost jen kvůli ní samé, aniž by očekávalo nějaký vnější podnět, pochvalu, ocenění nebo odměnu. Dítě, které je motivováno vnitřně k učení, dosahuje lepších školních výsledků oproti dětem, jež k této činnosti vnitřně motivovány nejsou. Děti, které jsou vnitřně motivované, do školy chodí raději a připravují se na vyučování mnohem pečlivěji (Lokšová, Lokša, 1999). Například dítě čte knihy pro své vlastní potěšení, protože ho čtení baví. Rádo vyhledává nové informace. K této činnosti je vnitřně motivováno. Nedělá to proto, že by mu rodiče čtení přikázali.

Vnější motivace představuje při učení situaci, kdy se dítě neučí ze svého vlastního přesvědčení, ale proto, že to po něm někdo vyžaduje (rodič, pedagog). Chování motivované vnějšími motivačními činiteli je ve své podstatě nazýváno instrumentální – je nástrojem pro dosažení nějakých vnějších motivačních činitelů (např. odměny, vyhnutí se trestu atd.). Děti, u kterých převládá vnější motivace k učení nad vnitřní, mívají problémy v přizpůsobení se školnímu prostředí, jejich sebevědomí bývá nižší, setkáváme se u nich také se sníženou schopností vyrovnat se s případným neúspěchem atd.

Velký význam při motivování k lepším výsledkům ve škole mají vnější činitelé – odměny a tresty.

Pedagogové mohou adekvátním uplatňováním výše zmíněných odměn a trestů ve vyučování nejen ovlivňovat vztah dětí k učení, ale i k lepším výsledkům ve škole. Vnější motivační činitele je potřeba ve vyučování aplikovat s rozvahou. Neadekvátní uplatňování této formy motivační strategie může negativně ovlivnit rozvoj vnitřní motivace u dětí a jejich učební výkon (Lokšová, Lokša, 1999).

Pedagog by se měl snažit nejdříve žáka co nejlépe poznat, následně by pak pro něj měl zvolit tu nejlepší motivaci, která ho bude podněcovat k lepším výsledkům a zároveň i k lepšímu vzdělání. Je nezbytné se zaměřovat na dítě individuálně vzhledem k jeho osobnostním rysům a potřebám. Totéž platí i v případě volby odměn a trestů. Bohužel i když to zní idylicky a jednoduše, mnozí pedagogové by jistě řekli, že by na tohle potřebovali více času a více prostoru, aby se ve třídě s třiceti žáky mohli každému individuálně věnovat a motivovat každého z nich jinak.

1.3 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ ÚSPĚŠNOST ŽÁKA VE ŠKOLE

U každého žáka probíhá individuální vývoj a rozvoj jeho osobnosti. Z toho také vyplývá, že každý žák má jiný zdroj své motivace k učení, dokončení studia a zároveň k získání vyššího vzdělání. Vše výše uvedené souvisí s jeho osobnostním nastavením. Co motivuje k lepšímu výkonu jednoho žáka, neznamená, že bude motivovat k témuž i ostatní žáky ve třídě. Každý z nás má vytvořenu svou vlastní individuální strukturu potřeb, jež je pak základem motivačního zaměření každé osobnosti. Někdo se namotivuje sám tím, že nechce dopadnout jako někdo z rodiny, nebo tak, že chce toho v životě hodně dosáhnout a k tomu určitému, co chce, potřebuje náležité vzdělání. Motivace každého člověka má dva stěžejní zdroje – vnitřní a vnější.

1.3.1 VNITŘNÍ A VNĚJŠÍ FAKTORY

Nezbytným předpokladem školního úspěchu (ale zároveň i neúspěchu) žáka ve škole je jeho školní zralost (v některých odborných publikacích lze nalézt školní zralost pod pojmem školní připravenost). Školní zralost zahrnuje biologickou, psychickou i sociální zralost dítěte.

Celkový průběh výchovně vzdělávacího procesu a poté i výsledky jsou především ovlivněny osobností žáka a také tím, zda je schopen udržet pozornost, v jaké délce a kvalitě a zda se dokáže přizpůsobit školnímu prostředí.

Mezi vnitřní a vnější faktory, které významným způsobem ovlivňují úspěch žáka, můžeme zařadit podle Čápa a Mareše (2007):

Biologické faktory. Příčinou školního neúspěchu mohou být nejrůznější vady (poruchy). Jedná se například o smyslové vady, tělesná postižení, snížený intelekt, specifické poruchy učení, poruchy chování apod. Významnou roli hraje také diagnostika těchto poruch a vad, která u některých dětí nepřišla včas (nebo dokonce vůbec). Do této skupiny lze také zařadit i volně charakterové vlastnosti a temperament.

Vývojové změny. Školní úspěch, ale i neúspěch každého žáka může být podmíněn celou skupinou vývojových změn, z nichž typickým příkladem jsou změny doprovázející dospívání každého žáka (emoční labilita, mimoškolní zájmy, nestálé sebehodnocení apod.).

Styl učení. Pedagog by měl umět zvolit správný učební styl, který žákovi bude co nejvíce vyhovovat a dokáže významným způsobem ovlivnit motivaci každého žáka. Nezbytným předpokladem je, aby pedagog všechny učební styly znal a uměl převést do pedagogické praxe. Podle mnohých odborníků je nejvhodnějším výchovným stylem ten demokratický. Jde o styl otevřený jak ve vztahu k žákovi, tak zároveň i k pedagogovi. Žák má volbu svobodně se vyjádřit.

Metody a formy výuky. Jedná se o postupy, cesty a způsoby vyučování. Metody a formy jsou činnosti, jejichž prostřednictvím pedagog dosahuje výchovně vzdělávacího cíle.

Učivo. Je více než jasné, že každého žáka může zaujmout jiný předmět nebo jiné téma ve vyučování. Ve výchovně vzdělávacím procesu je žádoucí využívat tvořivější úkoly.

Tvořivost u žáků vede k samostatnosti, dokonce i motivuje žáky k lepším výkonům ve výchovně vzdělávacím procesu.

Relaxace. Relaxace by měla u žáka navodit příjemné pocity, zejména uvolnění. Mnozí odborníci se také shodují na tom, že by relaxace a nejrůznější relaxační cvičení měly být zařazovány v průběhu celého dne každého žáka. V jejich rámci mohou být využity podložky, deky, polštáře, svíčky, vonné tyčinky, meditační hudba, vodní matrace a podobně.

Motivace, incentiva. Viz výše.

Osobnostní vlastnosti a rysy. Osobnost každého dítěte je soustava vlastností a rysů charakterizujících celistvou individualitu konkrétního dítěte. Proto většina odborníků v tomto směru doporučuje, aby se na každé dítě nahlíželo zcela individuálně. Každý žák je osobnost.

Prostředí (rodinné klima, školní prostředí). Prostředí, ve kterém se žák nachází, stimuluje jeho zdraví a zároveň i jeho rozvoj. Prostředí je třeba vnímat i při výchově. Nejedná se pouze o hezky upravený byt, ale vše je chápáno ve smyslu pozitivních hodnot, sociálních vztahů a podobně.

Osobnost pedagoga (edukátora). Pedagog je považován za hlavní subjekt ve výchovně vzdělávacím procesu, jenž zajišťuje ve vyučování předávání poznatků žákům. Na osobnosti každého pedagoga, především na jeho pedagogickém umění je, aby dokázal každého žáka motivovat adekvátním způsobem.

V současné době neexistuje jedno naprosto stěžejní rozdělení vnitřních a vnějších faktorů, které by ovlivňovaly úspěšnost žáka ve škole a s ním i spojené dosažené vzdělání.

1.4 ZPŮSOBY MOTIVACE ŽÁKA ZE STRANY RODINY

Principy zvyšování motivace podle Lokšové a Lokši (1999)

Děti bezprostředně po svém výkonu potřebují, aby jim byla poskytnuta adekvátní zpětná vazba. Pozitivní výkony by měly být jejím prostřednictvím upevňovány, ty neadekvátní by zase naopak měly být takto eliminovány. Umět pracovat s chybou dítěte je jedním z kritérií učitelova mistrovství.

Děti by měly pochopit, poznat a přijmout za své hodnoty a dlouhodobé výchovně vzdělávací cíle, které vzdělávání sleduje. Pro rozvoj dobré motivace je nutné, aby dítě cíle přijalo tak, jako by si je samo stanovilo.

Je nutné zabezpečit, aby byly ve výchově a vzdělávání zařazovány kreativní úkoly, protože rozvíjejí tvořivost, ale i samostatnost, dokonce i motivaci dítěte. Motivačně na dítě působí, pokud si samo může vybrat rozličně náročné úkoly, čímž se reguluje a poznává i aspirační úroveň žáků.

Ve výchově a vzdělávání je důležité zvolit správný výchovný styl. Za nejvhodnější je v odborných publikacích považován demokratický výchovný styl. Dítě by mělo v rámci výchovy a vzdělávání dostat prostor k sebevyjádření, zkoumání a poznávání své motivace k činnosti.

Motivaci dítěte k učení zvyšují soutěže mezi dětmi, které jsou na stejné mentální úrovni, stejně tak soutěživost se sebou samým je pro dítě velice motivující.

Zvyšování motivace u dítěte se odvíjí od vztahů, které se ve třídě vytvoří mezi pedagogem a dětmi i mezi dětmi navzájem. Pokud pedagog nepřijímá dítě takové, jaké je opravdu, necití se do jeho potřeb, nerespektuje jeho zájmy, může se stát, že na dítě klade neadekvátně vysoké požadavky. To vše pak vede k tomu, že dítě motivaci ke vzdělávání ztratí.

Ke zvyšování motivace u dítěte využíváme tréninky rozvíjení pozornosti, prvky autogenního tréninku, relaxovanou pozornost.

Důležitým prvkem pro zvyšování motivace u dětí je takzvaná divergence. To znamená, že by pedagog, ale i rodič měl volit cvičení a úkoly, které procvičují mnoho myšlenek, jejich rozmanitost a ojedinělost v rámci daného tématu.

Motivaci dětí pomáhá zlepšovat i takzvaná skupinová kooperace. Děti ve skupině řeší jeden problém. Využívají k tomu skupinovou diskuzi, spolupráci, hledají společná řešení apod. Je důležité, aby pedagog vytvořil bezpečné prostředí k tomu, aby se každý žák mohl zapojit do řešení, aniž by se musel bát vyjádřit svůj názor.

Při rozvíjení motivace k učení u dětí v základní škole je velmi důležité i to, aby jim pedagog pomáhal najít smysl jejich práce ve škole (např. aktualizací jejich sociálních potřeb, podporováním jejich zájmů, tvořivými úkoly, postupným zvyšováním jejich zodpovědnosti apod.). Pedagog by přitom měl zohledňovat poznatek, že mladší děti lépe pochopí a akceptují konkrétní incentiva než složitější abstraktní formy motivačního působení učitele. Mimo výše uvedené metody, jež ve výchově a vzdělávání dětí motivují, je podstatné zmínit také činitele, které mohou negativním způsobem motivaci k učení u dítěte ovlivnit (Lokšová, Lokša 1999).

Demotivující činitele ve výchově a vzdělávání podle Lokšové a Lokši (1999)

Za demotivující ve výchově a vzdělávání je považován autoritativní styl výchovy. Pedagog nebo rodiče rozhodují, diktují, kontrolují, trestají atd. V některých případech rodiče čekají pouze na to, co řekne pedagog. Děti jsou vedeny k tomu, aby poslouchaly a poté jednaly podle daných požadavků.

Demotivující jsou také strnulost ve vyučovacích metodách, přístupech, obsahu činností ve vyučování.

Vyučování je zaměřeno na konvergentní produkci. V dětech nejsou podněcovány tvořivost, fantazie, imaginace, flexibilita, originalita v řešení problémů atd.

Malá komplexnost v přípravě do života. Děti nevědí a nechápou, k čemu jim budou osvojené poznatky v životě dobré a jak je budou v budoucnu převádět do praxe.

Obrovské množství informací, které si musí děti osvojit jenom proto, že to osnovy ve škole vyžadují. Pedagogové jsou nuceni probrat všechna témata vyučování, aniž by je mohli využít pro další motivaci dětí.

Pokud se klasifikace provádí bez individuálního hodnocení dítěte jenom prostřednictvím diktátů, písemných prací a ústního zkoušení. Pedagog pouze stanoví průměr známek, který bývá mnohdy zavádějící, navíc žáky nikterak nemotivuje pro jejich budoucí život.

Časté zdůrazňování soutěživosti a podněcování rivality žáků mezi sebou. Pedagog, ale i rodiče by neměli dané dítě srovnávat s jiným (Např.: „Podívej se, Anička dostala na vysvědčení samé jedničky. A co ty?“, „Karel se dostal na vysokou školu. A co ty? Ty se svými výsledky ve škole nedostaneš ani na střední!“).

Motivační činitele, které mohou podněcovat výkonnost dítěte ve vzdělávání, lze rozdělit do několika skupin:

vnitřní činitele – poznávací, potřeba a zájmy, potřeba výkonu, potřeba vyhnouti se neúspěchu a dosažení úspěchu, sociální potřeby,

vnější činitele – školní známky, odměny a tresty, vztah žáka k jiným lidem v jeho okolí, vztah žáka k vlastní budoucnosti, vztah žáka ke společnosti (Lokšová, Lokša, 1999).

Výchova prostřednictvím odměn je zcela tradiční a orientuje dítě podle mnohých odborníků na regulaci zvenčí, ztěžuje motivaci, která přichází k žákovi zevnitř. Jedná se o takzvanou vnitřní motivaci, s níž souvisí tzv. autoregulace. Odborníci zabývající se odměnami a tresty ve výchově a vzdělávání dětí zmiňují v tomto směru velice důležitý pojem, který by neměl být opomíjen. Jedná se o tzv. povzbuzení. Jde o proces, ve kterém se více soustředíme na úspěchy a schopnosti žáka. Povzbuzením u žáka budujeme pocit vlastní sebeúcty a sebedůvěry. Povzbuzení žákům významně pomáhá, aby věřili v sebe a ve své vlastní schopnosti. Přejít od strategie odměn a trestů k povzbuzení předpokládá, že se pedagog nebo rodič snaží vyhnout některým stereotypním postojům a způsobům chování.

Jedná se zejména o:

- záporné očekávání, které lze vyjadřovat nejen slovy, ale i gesty, že žák neuspěje,
- nerozumně vysoké cíle a přehnaná ctižádost, perfekcionistické požadavky na školní prospěch žáka,
- navozování nezdravé soutěživosti mezi jednotlivými sourozenci (Čáp, Mareš, 2007).

Pozitivní postupy povzbuzování jsou podle Čápa a Mareše (2007):

- přijímání dítěte takového, jaké je, ne takového, jaké by mohlo třeba někdy v budoucnu být (nesoustředování se pouze na chyby dítěte),
- komunikace se žákem se adekvátně odehrává na základě jeho osobnostních rysů, jejím důležitým prvkem je také naslouchání,
- projevování důvěry v žáka,
- zaměřování se na kladné vlastnosti žáka,
- hodnocení i menších pokroků žáka (pozitivní oceňování jakékoliv snahy žáka),
- vytváření realistických cílů pro žáka (vytváření dílčích cílů),
- povzbuzení či pochvala by neměly být spojovány s moralizováním, neboť to narušuje účinek předchozího pozitivního sdělení (např. „Super, už bylo taky na čase!“).

Jedním z nejúčinnějších povzbuzovacích prostředků je pochvala. Zároveň jde o jednu z forem odměny žáka ve škole i v rodině. Má funkci informační, ale zároveň i motivační. Pochvala by měla směřovat především k hodnocení konkrétního výkonu žáka, nikoli pouze k hodnocení osobnostní vlastnosti žáka (Průcha, Walterová, Mareš, 2013).

1.4.1 MOTIVACE ŽÁKA NA PRVNÍM STUPNI ZŠ

V prvních ročnících základní školy, tedy u dětí mladšího školního věku, převládá vnější motivace, jež je navozována jak pedagogy dítěte, tak i rodiči. Motivační účinek na učení mají vnější motivy. Jedná se především o pochvaly a tresty. Vedle výše zmíněného je také velice důležité u žáků navštěvujících první stupeň základní školy věnovat zvláštní pozornost i těm motivačním činitelům, které mohou negativním způsobem ovlivnit školní

výkon. Patří mezi ně například nuda nebo i strach z vyučování. Ten může být trvalý a může přetrvávat i u žáků na druhém stupni základní školy.

Při rozvíjení motivace u dětí na nižším stupni základní školy je velice důležité to, aby jim pedagog pomohl najít smysl jejich práce ve škole. Pokud ho děti naleznou, bývají k učení mnohem více motivovány (např. podporováním jeho zájmů, tvořivými úkoly, minimalizováním vnějšího tlaku na dítě, zvyšováním zodpovědnosti žáka, pomocí skupinového učení apod.). Důležité je, aby pedagog využíval poznatek, že mladší děti lépe pochopí a akceptují konkrétní incentiva než složité abstraktní formy motivačního působení pedagoga (Matějček, 2015).

1.4.2 MOTIVACE ŽÁKA NA DRUHÉM STUPNI ZŠ

Ve srovnání se žáky prvního stupně začínají pedagogové u žáků na druhém stupni základní školy využívat vlastní aktivity žáků mnohem častěji. Žáci si s postupujícím věkem začínají klást jisté nároky sami na sebe. Starší žáci základních škol také mnohem častěji začínají prosazovat svoje názory, svou vůli atd. Sami začínají klást požadavky na svou vlastní osobu. Na druhém stupni se u žáků začíná formovat systém vnitřní učební motivace. Tento přechod motivace vnější k motivaci vnitřní probíhá v procesu interiorizace vnějších požadavků, v návaznosti na osvojené poznatky, zručnosti a rozvoj kognitivních funkcí žáků ve spojení s učebními osnovami.

Čáp a Mareš ve své publikaci (2007) uvádějí, že motivace žáků na druhém stupni ZŠ ovlivňuje nejen jejich aktuální vývojová úroveň, ale zároveň i stav kognitivních schopností, míra psychické vyspělosti, edukační styl pedagoga, sociální prostředí žáka a klima třídy. Motivace žáka na druhém stupni ZŠ souvisí i s modifikací jeho hodnotového žebříčku, s proměnou zájmů a koníčků, které má. To vše se vztahuje k navození motivace k učení a zároveň motivace k získání vyššího vzdělání. Tyto proměny žáků mohou mnohé nezkušené pedagogy na druhém stupni velice zaskočit. Nejsou připraveni na proměnu dětí v žáky a s tím i spojenou náhlou proměnu těchto, na jejich nezájem o školní prospěch.

Zvídavost a touha po poznání a vzdělávání ojediněle přetrvává pouze u malého procenta z nich.

1.5 VLIVY RODINY A DALŠÍCH FAKTORŮ NA VZDĚLÁNÍ DÍTĚTE

Vlivů rodiny na vzdělání dítěte může být celá řada. Zejména nástup dítěte do školy se může projevit i ve vztazích mezi jednotlivými členy rodiny. Role školáka změni požadavky rodičů ve vztahu k tomuto dítěti a to může ovlivnit způsob života celé rodiny. Rodiče se bojí i svého možného selhání vůči dítěti a škole. Rozsah těchto změn závisí na tom, jak je role školáka pro rodiče významná, jaká jsou jejich očekávání (touhy) a jak jejich dítě tato očekávání naplňuje. Postoj rodičů ke škole (a ke vzdělávání celkově) závisí na jejich hodnotové orientaci a aspiracích, respektive na naději na získání nějakého postavení. Názory a postoje všech rodičů souvisí s vnímáním významnosti školy, ale také s konkrétním postavením rodiny ve společnosti a s budoucí představou o sociální pozici jejich dítěte (Vágnerová, 2001). Je tedy nutné zmínit, že rodiče jsou ovlivněni i okolím, neboť se chtějí svým dítětem i pochlubit dalším členům rodiny či přátelům a prezentovat, co jejich dítě ve škole dokázalo nebo jak je šikovné. V opačném případě – pokud se dítěti nedaří, rodiče o tom nemluví, neustále poukazují na „úspěšnější“ děti, což může vést až k zesměšňování nebo ponižování svého vlastního dítěte. Rodiče si to mnohdy ani nemusí uvědomovat, naopak se domnívají, že tím dítě namotivují, aby se více snažilo. V důsledku toho však mohou vznikat různé neshody a trápení mezi rodičem a dítětem a celé to může mít ještě negativnější dopad.

V této práci také nesmíme opomenout vliv možného transgeneračního traumatu a také generačních memů.

1.5.1 VLIV DOSAŽENÉHO VZDĚLÁNÍ RODIČŮ NA VZDĚLÁNÍ DÍTĚTE

Dosažené vzdělání rodičů a ekonomická úroveň konkrétní rodiny jdou ruku v ruce. V dnešní době je zakořeněná představa o tom, že lidé, kteří mají vyšší vzdělání

(vysokoškolské), mají i dobrou životní úroveň (lepší společenský status, lepší společenské postavení). Mnoho lidí v naší společnosti se také domnívá, že čím vyšší vzdělání člověk získá, tím má také zaručenou lepší práci a zákonitě i lepší finanční ohodnocení. Lidé v soudobé společnosti si všechny předchozí vyjmenované atributy zároveň spojují s větším pocitem štěstí a větší mírou spokojenosti ve všech oblastech života. Takoví lidé si mohou dovolit lepší bydlení, luxusnější dovolené, drahá auta a podobně. Také pro své děti si představují lepší život. Proto více apelují na to, aby jejich potomci měli lepší vzdělání, což by jim v budoucnu také zajistilo lepší společenský status a především spokojený život. Přesto je důležité upozornit na názory mnohých odborníků, které se mohou v tomto směru rozcházet. Není pravidlem, že vzdělání rodiče budou mít vždy vzdělané děti a že diplom z vysoké školy člověku do budoucna zajistí i „vysoký plat“.

Stejně tak je to v opačném případě. I děti, které mají rodiče se základním vzděláním, mohou vystudovat vysokou školu. Je důležité si také uvědomit, že vysokoškolský titul člověku vždy nezajistí i lepší platové ohodnocení. V současnosti i lidé, kteří mají vystudovaný učební obor, mohou vydělávat mnohem více než člověk s vysokoškolským titulem. Současné děti jsou také ovlivněny médii a sociálními sítěmi, kde vidí, že mladý člověk bez vzdělání, který natáčí videa na serveru YouTube, si vydělá spoustu peněz a vše dostává zadarmo v rámci reklamy a placené spolupráce. Mezi populární youtubery patří hlavně lidé, kteří se nebojí udělat ze sebe šašky, čímž dosahují také větší sledovanosti (= peníze). Dnešní mladí lidé v nich vidí vzor a inspiraci a těžko se smiřují s tím, že oni budou muset skutečně pracovat.

Sal Severe (2014) ve své publikaci uvádí, že úspěšní rodiče vědí, že kázeň není jen trestání žáka, ale že výchova žáka je složitý a důsledný proces výchovy a výuky, který předpokládá neustálou interakci všech zainteresovaných (rodiče, pedagogové, dítě). Rodiče s dosaženým vyšším vzděláním chápou, že jejich chování a emoce ovlivňují chování a emoce jejich dětí. Úspěšní rodiče se snaží být svým dětem vzorem ve všech směrech. Při výchově svých dětí se snaží soustředit na pozitivní prvky chování dětí a kladou velký důraz na spolupráci, nikoli na neustálé příkazy, zákazy a ovládání dítěte. Budují ve svých dětech úctu. Zakládají si na tom, že zdravé sebevědomí je jedním z nejdůležitějších prvků ve výchově a vzdělávání dětí je budování sebedůvěry a houževnatosti. Sal Severe se také

přiklání k názoru, že vzdělání rodiče se učí od svých dětí. Osvojují si takové reakce, které zlobení dětí omezují. Jsou však velice důslední. Vyjadřují se jasně a zcela srozumitelně. Říkají jen to, co opravdu myslí vážně. Dotahují věci do konce a málokdy se vzdávají. Snaží se zachovávat chladnou hlavu i za vyhrocených a stresujících okolností. Pokud už vznikne situace, kdy je potřeba dítě potrestat, usilují o to, aby se při tom adekvátně poučilo. Snaží se zvolit takový trest, který je zcela adekvátní provinění. Vytvářejí také snahu o předcházení problémům, hádkám, konfliktům, výbuchům hněvu, bojům o moc, násilí apod. Úspěšní rodiče jsou přísní, přesto zůstávají pozitivní. Chování svých dětí neberou nikdy na lehkou váhu. Snaží se své potomky vhodným způsobem oceňovat, chválit a vhodně motivovat.

Ovšem k výše uvedenému, co Sal Severe zmiňuje, musím poznamenat, že většina rodičů, kteří vysokoškolské vzdělání nemají, se snaží možná více motivovat svoje děti, aby „neskončily“ jako oni, aby se více učily, aby si více uvědomovaly, že vzdělání je důležité hlavně proto, aby nemusely manuálně pracovat a aby se v životě tolik fyzicky nenadřely právě třeba jako oni. Mají tak potřebu své děti chránit. Vysokoškolsky vzdělaní rodiče vynakládají možná i nevědomý nátlak na své děti, že se od nich také očekává vysokoškolské vzdělání. Děti se je pak snaží nezklamat, což ale u nich může vyvolat i stres.

Vágnerová (2001) ve své publikaci uvádí, že socioekonomický status každého člověka zcela souvisí s jeho profesním uplatněním, životní i školní úspěšností. Každý člověk podle jejího názoru patří do nějaké sociální vrstvy na základě svého dosaženého vzdělání, povolání i příjmu. Rodiče svým profesním postavením a úrovní dosaženého vzdělání vytvářejí ve svých dětech jasnou představu o tom, jaká by mohla být jejich budoucnost. Je takřka jasné, že děti své rodiče napodobují, a proto existuje i velká pravděpodobnost, že děti úspěšných rodičů se budou snažit dosáhnout stejné úrovně vzdělání a úspěšnosti jako oni. Podle výše uvedené autorky dosažená úroveň vzdělání rodičů ovlivňuje vztah dítěte k dosaženému vzdělání i ke vzdělávání se celkově. V opačném případě jsou pro rodiče s nižším vzděláním (z nižších sociálních vrstev) podstatné jiné vlastnosti, dovednosti a preference, než je celková úroveň dosaženého vzdělání. To znamená, že svým dětem nemohou ukázat užitečnost vzdělání, a přestože o tom mohou mluvit, děti je nemusí brát vážně, mohou si totiž říct: „A proč se teda maminka neučila lépe, aby měla ona ten lepší život?“

1.5.2 TRANSGENERAČNÍ TRAUMA

Vliv na dítě nemusí mít jen to, co se kolem něj aktuálně děje právě teď a tady, může mít také trauma, které samo nezažilo, ale prožila ho jiná generace a na něj se přeneslo prostřednictvím genů.

Leona Zelka ve svém anglickém článku uvádí, že podle provedeného výzkumu je možné, že naše zkušenosti a prožitky, zejména ty negativní, respektive ty traumatické a násilné, mohou mít hluboký biologický dopad tak velký, že mohou ovlivnit právě i naše geny, které regulují stresové hormony.

Jako častý příklad uvádí zneužívání v dětství, jež způsobuje úzkost v budoucích generacích. Další příklady mezigeneračních traumat mohou souviset s extrémní chudobou, náhlou nebo násilnou smrtí člena rodiny, zločinem spáchaným na rodině nebo také s rodiči, kteří zažili utrpení, či dokonce mučení během války, nebo i mimo ni.

Existují také takzvaná kolektivní traumata, která postihují mnoho lidí, nebo dokonce celou generaci, jedná se zejména o případy, kdy rodina zažila otroctví, genocidu, hladomor, přírodní katastrofu či terorismus apod.

Pokud tedy nějaká konkrétní rodina vypadá šťastně a vede spokojený rodinný život, ovšem dítě má úzkosti a stresy a nikdo si nedovede vysvětlit důvod, může být zjištěno, že v některé ze starších generací došlo k tragédii, kterou si členové nosí v sobě, a u někoho se slabší povahou, která nezvládá dobře stres, se to tímto způsobem může projevit.

1.5.3 INTERKULTURNÍ PSYCHOLOGIE

Nesmím zde také zapomenout zmínit, že všechno to, co nás ovlivňuje, nejsou jen sami rodiče, ale ovlivňuje nás také země, v níž žijeme, zejména její kultura, etnika a může nás ovlivňovat samozřejmě i náboženství.

Jan Průcha (2007) ve své publikaci uvádí, že kultura podle širšího pojetí zahrnuje vše, co člověk vytvořil, a nemusí to být pouze hmatatelné věci, ale právě i ty nehmotné, jako jsou zvyky a tradice, morálka, vzdělávací systémy apod.

Podle užšího pojetí směřuje kulturu spíše k těm nehmotným věcem, a to k symbolům, tradicím a zvyklostem, komunikaci i předávaným souhrnným znalostem.

Průcha se dále zmiňuje o tzv. akulturaci. V dnešní době, kdy můžeme cestovat po celém světě, se setkávají společně lidé různých kultur a zakládají rodiny. Když k tomuto spojení dvou odlišných kultur dojde, můžeme sami přejmout či pozměnit něco z té druhé kultury, to pak přizpůsobit k obrazu svému a vytvořit zase třeba něco jiného a nového, co vyhovuje oběma, to pak předáváme zase další generaci.

Každá země má samozřejmě jinou kulturu, lidé jsou odlišní, tím pádem je odlišná i výchova nebo postoj ke vzdělání, mají něco zažité a to, co je pro jinou zemi běžné, pro nás být běžné nemusí a zase naopak. Toto se týká i komunikace, emocí a zdvořilostního chování. Průcha to uvádí na příkladu, kdy se ve školách ve Finsku používá neformální a spíše kamarádké oslovení žáka a učitele, neboť si obě strany tykají a oslovují se jménem, nikoli titulem, jak je u nás i v jiných zemích zvykem. Právě tohle by pro mnohé bylo nepředstavitelné a nepřípustné.

1.6 SOCIÁLNÍ UČENÍ

1.6.1 UČENÍ

Pro učení neexistuje žádná obecně přijímaná definice. Dalo by se jich tu vypsát nespočet, neboť se týká nepřeberného množství zkoumání různých oblastí, a to jak z psychologie, tak sociologie apod. A když se různých lidí zeptáme, co si představí pod pojmem učení, zřejmě získáme i rozdílné odpovědi.

Podle Čápa (1987) je to soubor procesů, při němž se člověk učením zvládne více adaptovat na prostředí, ve kterém žije. Z daného prostředí pak získá zkušenosti, dovednosti

i vědomosti a díky nim rozvine sám svoje vlastnosti, zejména schopnosti a rysy svého charakteru.

1.6.2 SOCIÁLNÍ UČENÍ

Sociální učení je záměrné i nezáměrné a provází nás celý život. Sociálním učením si osvojujeme naše sociální role, ale také návyky a postoje. Respektive sociální učení je proces naší socializace.

Podle Nakonečného (2009) je to učení, které probíhá v různých sociálních situacích, a chováme se tak, jak se od dané situace a role očekává. Toto sociální učení také souvisí i s tím, v jakém konkrétním kulturním prostředí se nacházíme, je tedy zřejmé, že chování ve stejné roli může být jiné na východě a západě.

1.6.3 FORMY SOCIÁLNÍHO UČENÍ

U sociálního učení existuje více druhů, respektive forem, jimiž se člověk může učit a díky nimž získává nové poznatky a dovednosti, jež mohou vést k určité změně chování.

V sociálním učením rozlišujeme více základních forem, v této práci nás bude zajímat zejména učení se posilováním (zpevněním), učení nápodobou (imitací), učení se identifikací a observační učení (odezírání).

Učení se posilováním

Uvedené učení představuje jednu z lehčích forem učení, funguje na principu sociální odměny (pochvaly), nebo naopak potrestání. Buď tedy dochází k posílení chování daného jedince druhou osobou, a to právě zmíněnou sociální odměnou (pochvalou), nebo může být potlačeno na základně negativního hodnocení či trestu.

U sociální odměny se nemusí jednat o materiální odměnu, ale může jít pouze o úsměv, uznání, pohlázení nebo jakékoli sympatie, které v nás vyvolají dobrý pocit.

U trestu se jedná především o již zmíněné negativní hodnocení, dále to může být nějaký projev nesouhlasu, nebo dokonce urážky a zesměšňování.

Milan Nakonečný (2009) ve své publikaci uvádí, že v případě odměn má jedinec tendence opakovat vzorec chování, aby dosáhl zase jisté odměny, nebo aby se naopak vyhnul trestu, tímto člověk získává vzorec tzv. instrumentálního chování.

Můžeme to tedy jednoduše shrnout následovně: „Dělám to proto, že jsem za to pochválen, nedělám to proto, že za to budu potrestán.“

Učení nápodobou

S touto formou učení se nesetkáváme jen u lidí, můžeme ho pozorovat i u zvířat. Učení nápodobou probíhá již u miminek, například stále ukazujeme miminku, ať dělá „paci, paci“, a ono najednou začne dělat „paci, paci“, učíme se mimice, osvojujeme si řeč, učíme se gestikulovat. Je velice důležité, jací jsme rodiče a jak se chováme. Dítě totiž na počátku bude chtít napodobovat nás, neboť s námi je v kontaktu nejčastěji a má s námi tu nejužší citovou vazbu. I když si můžeme myslet, že dítě si stejně nebude nic pamatovat, je tomu právě naopak, stále se učí. Je tedy důležité i to, že pokud chceme, aby se dítě chovalo ohleduplně k přírodě, i my bychom se tak k ní měli chovat. Děti jsou skutečným odrazem rodičů.

Děláme věci a napodobujeme lidi celý život, jejich chování a jednání, které se nám osobně líbí, i když to nemusí být vždy jen pozitivní věci.

Nakonečný (2009) rozděluje učení nápodobou na dvě základní formy, a to na observační učení (člověk se učí pozorováním) a na učení se identifikací.

V případě observačního učení tak máme kromě pozitivních vzorů i ty negativní. Nakonečný uvádí, že modely chování nemusí se nemusí přejímat jen od lidí z okolí, ale i od herců z filmů nebo literárních hrdinů či historických osobností. Dále také uvádí, že jedinec,

který sleduje film, ve kterém dochází k násilí, tak může ztratit své zábrany, v tomto násilí se najít a pak se jej dopouštět třeba i ve skutečném životě.

U učení identifikací se zmiňuje zejména to, že zde probíhá učení na základě citových vazeb, tzn. že jedinec k dané osobě musí mít silný citový vztah.

Neučíme se tedy jen odpozorováním pozitivních věcí a pozitivního chování, ale i těch negativních.

1.6.4 TACIT KNOWLEDGE

Na závěr teoretické části uvedu spojení slov tacit knowledge, kdy je nutné si uvědomit, že každý je jiný a že někdo získá vědomosti snáze, jiný hůře. Ač se mu to můžeme snažit vysvětlovat několikrát, někdy konkrétní znalosti daný člověk nepřijme, neboť si s nimi neví rady či s nimi nemá osobní zkušenost.

Tacit knowledge znamená v překladu „tiché znalosti“, jinak tuto skutečnost můžeme znát také pod názvem implicitní znalosti (Opakem implicitní znalosti jsou explicitní znalosti). Tacit knowledge se týká znalostí, dovedností a schopností, které jedinec získá prostřednictvím zkušeností, jež je často obtížné vyjádřit slovy nebo jinak sdělit. Jsou to tiché znalosti, které nejsou nikde zdokumentovány, a rozumí jim pouze ti, kteří s nimi mají zkušenost, a je velmi těžké je přenést na osobu, která danou zkušenost nebo vědomosti nemá.

Jednotlivec však může získat tiché znalosti i bez jazyka. Učni například spolupracují se svými mentory a neučí se řemeslu prostřednictvím jazyka, ale pozorováním, napodobováním a cvičením, avšak naučit se to nemusí, protože nezískají právě tacit knowledge.

Je to spíše dovednost nebo to, co umíme, než fakta. Mezi příklady dále patří, jak řídit auto, jak mluvit japonsky nebo jak tančit tango.

Klíčem k získání tichých znalostí je zkušenost. Bez nějaké formy sdílené zkušenosti či mezilidského kontaktu je pro lidi extrémně obtížné sdílet své procesy myšlení navzájem, neboť můžeme vědět a umět více, než kolik dokážeme nahlas říct, sami to totiž slovy vyjádřit

neumíme. Mnohdy ani nevíme, jak to vlastně umíme, je to takový náš vhled a intuice a osobní moudrost.

2 PRAKTICKÁ ČÁST

2.1 CÍL PRAKTICKÉ ČÁSTI, VÝZKUMNÁ OTÁZKA

Jak plyne čas, dochází i ke změnám, které na první pohled nemusí být viditelné. Jsou to změny ve světě, mění se lidem priority, a to právě i v oblasti vzdělávání, také motivace ke vzdělávání ze strany rodičů ve vztahu k dětem.

V této praktické části chci ukázat to, že i motivace ke vzdělávání ze strany rodičů se změnila, a to zejména vzhledem k té velké masě médií a tomu, že nás obklopuje tolik technologií, jež nám všem ulehčují, ale v některých případech mohou i zhoršovat život. Proto jsem se rozhodla sestavit dotazník pro žáky osmých a devátých tříd, v němž tito žáci odpovídali na otázky ohledně motivace ke vzdělávání. Dále se uskutečnily rozhovory ve třech rodinách, a to celkem s deseti lidmi. Rozhovory byly praktikovány pokaždé u jiné generace, a to z toho důvodu, zda dochází k nějakému generačnímu přenosu a zda v rodině existují nějaké stálé vzdělávací ideje, nebo se postupem času změnily.

Výzkumná otázka této praktické části tedy je: Jaká hlavní myšlenka nebo jaké ideje pro nás ve vzdělávání jsou, zda je tato myšlenka přenášena z generace na generaci, zda to, co bylo důležité kdysi, je důležité pro nynější studenty.

2.2 METODOLOGIE ŠETŘENÍ

2.2.1 POUŽITÉ METODY

Pro výzkumné šetření pro bakalářskou práci jsem zvolila kvalitativní výzkum, kdy proběhly řízené rozhovory s různými rodinnými příslušníky tří různých rodin, avšak s každým členem zvlášť, aby nemohla vznikat mezi nimi diskuze, aby každý mluvil sám za sebe a nenechal se ovlivnit, byť jen přítomností toho druhého.

Všichni respondenti byli informováni, za jakým účelem se s nimi rozhovor uskutečňuje, a každý z nich mi vyjádřil slovní souhlas. Všichni zúčastnění jsou uváděni pouze svými křestními jmény, a to z důvodu dodržení GDPR.

Jako další metodu jsem použila dotazník, který byl určen žákům osmých a devátých tříd základní školy. Ten se skládal jak z jednoduchého, i z vícenásobného výběru. V některých případech bylo možné odpovědět i otevřeně.

Jak rozhovor, tak dotazník byly zaměřeny na vzdělávací ideje a motivaci ke studiu ze strany rodičů.

2.2.2 ŘÍZENÝ ROZHOVOR

Rozhovory byly prováděny v říjnu a listopadu roku 2021, kdy ve většině případů byla navštívena konkrétní domácnost. U všech rozhovorů jsem si zapisovala doslovné odpovědi dotazovaných přímo do notebooku, neboť s nahráváním měla většina účastníků problém, což bylo respektováno. Základ rozhovoru tvořilo to, že jsme s účastníkem byli vždy o samotě a docházelo k přímé interakci mezi mnou (výzkumníkem) a respondentem. Komunikace probíhala vždy tvář v tvář. Velmi důležité bylo, aby se vytvořila ideální atmosféra, aby se respondent uvolnil a nebál se rozmluvit. Všechny rozhovory se uskutečnily v rodinném prostředí domácnosti, neboť jsem to považovala za osobnější než například v nějaké kavárně.

2.2.3 VÝBĚR RESPONDENTŮ

Respondenti byli vybíráni tak, abych je já jako výzkumník osobně neznala, aby nedocházelo k nějakým uměle vytvořeným odpovědím a tím i ke zkresleným výsledkům. Podmínkou pro výběr rodiny byla nutnost, aby zahrnovala dítě, jeho rodiče a nejméně jednoho prarodiče, s nímž jsou v kontaktu, a aby v rodině nebyly napjaté vztahy, neboť i vlivem případné nenávisti by výsledky rozhovoru mohly být zkreslené. Dále bylo nutné,

aby dítě bylo starší 13 let, kdy je již schopno pochopit složitější otázku a také na ni rozumně odpovědět.

U **první rodiny (A)** byly prováděny rozhovory pouze s mužskou částí, a to z toho důvodu, že v rodině byl pouze dědeček. Celá rodina žije spolu a mezi jejími členy jsou dobré vztahy. Skládá se ze syna, otce, matky a dědečka z otcovy strany. Je to průměrná rodina, žije na vesnici ve starším generačním domě. Dědeček je již v důchodu, oba rodiče pracují, syn chodí do deváté třídy ZŠ a jeho školní výsledky jsou spíše dobré než chvalitebné.

U **druhé rodiny (B)** byly prováděny rozhovory smíšeně, a to rovnou s příslušníky čtyř generací: synem, otcem, babičkou, prababičkou. Celá rodina žije v jedné malé vesničce, nebydlí však společně. Syn, matka a otec bydlí v jednom domě a babička s prababičkou ve stejné vesnici, ale v domě jiném. Členové rodiny mají dobré vzájemné vztahy. Rodinu bych zařadila také mezi průměrné. Oba rodiče pracují. Syn chodí do deváté třídy a jeho školní výsledky nejsou příliš dobré.

U **třetí rodiny (C)** byly prováděny rozhovory pro změnu pouze s ženskou částí? Již tvořily dcera, matka a babička. Rodina žije ve městě. Jde spíše o nadprůměrnou rodinu. Oba rodiče mají lepší pracovní místa. Dcera chodí do osmé třídy a školní výsledky má výborné.

2.2.4 OBSAH ŘÍZENÉHO ROZHOVORU

Pro každého člena z jiné generace byl zvolen poněkud odlišný obsah, většina ale zůstala stejná, aby následně mohlo být lépe provedeno vyhodnocení.

Pro nejstarší generaci byly vytvořeny tyto otázky:

1. otázka: Věk, vzdělání.
2. otázka: Vaši rodiče měli jakou školu a kde pracovali?
3. otázka: Jak se s vámi připravovali do školy?
4. otázka: Zajímali se o školní výsledky? Podporovali vás?
5. otázka: Řešili s vámi budoucnost, co je v životě důležité apod.?

6. otázka: Co jste brali od rodičů vážně a co ne?
7. otázka: Použili jste to i na své děti?
8. otázka: Měli vaši rodiče vliv na to, jak jste motivovali vaše děti ke škole?
9. otázka: Co pro vás bylo pro ně důležité, čeho měli dosáhnout?
10. otázka: Ovlivnila vás nějaká dobová hesla?
11. otázka: Do jaké míry si děti všímaly vaší úspěšnosti a jednaly podle toho, jak jste bohatí, či chudí, nebo si všímaly více zásad nezlomnosti a schopnosti protestu proti systému?
12. otázka: Co děti odkoukaly, a co jste jim museli říkat?

Dále pro střední generaci byly vytvořeny tyto otázky:

1. otázka: Věk, vzdělání.
2. otázka: Jak se s vámi rodiče připravovali do školy?
3. otázka: Zajímali se o školní výsledky na ZŠ? Podporovali vás?
4. otázka: Řešili s vámi budoucnost, co je v životě důležité apod.?
5. otázka: Co jste brali od rodičů vážně a co ne?
6. otázka: Použili jste to i na své děti?
7. otázka: Měli vaši rodiče vliv na to, jak jste motivovali vy sami vaše děti ke škole?
8. otázka: Ovlivnila vás nějaká dobová hesla?
9. otázka: Co vás spojovalo, nebo rozdělovalo s rodiči při pohledu na školu a budoucí kariéru?
10. otázka: Co pro vás je důležité, čeho by měli dosáhnout?

Pro nejmladší generaci byly zvoleny následující otázky:

1. otázka: Věk, vzdělání, prospěch.
2. otázka: Jak se s tebou rodiče připravují do školy?

3. otázka: Zajímají se o tvoje školní výsledky? Podporují tě?
4. otázka: Řeší s tebou budoucnost, co je v životě důležité apod.?
5. otázka: Jaký na tebe měla vliv distanční výuka vlivem koronaviru? Ovlivnilo tě to nějak?
6. otázka: Co bereš od rodičů vážně a co ne (např. „uč se nebo dopadneš jako...“)?
7. otázka: Čím tě rodiče hlavně ovlivnili?
8. otázka: Co pro tebe bude důležité, čeho chceš dosáhnout?
9. otázka: Ovlivnila tě nějaká dobová hesla?
10. otázka: Co tě s rodiči spojovalo a co vás rozdělovalo při pohledu na školu a budoucí kariéru?
11. otázka: Ovlivnilo tě nějak směřování školou (dříve k manuálnímu zaměstnání, nyní k osmiletému gymnáziu)?

2.2.5 DOTAZNÍK

Dotazník byl vytvořen tak, aby jej mladí respondenti pochopili a aby nebyl dlouhý a dokončili jej. Pomohl k tomu předvýzkum, kdy bylo vytvořeno 35 otázek a ty pak byly předloženy pěti mladým respondentům ve věku 14 a 15 let. Po zjištění, že na některé otázky odpovídají duplicitně, nebo jsou nejasné, byl dotazník upraven a v konečné podobě sestával z 27 otázek. Tím, že byl použit tento předvýzkum, došlo také ke zkvalitnění závěrečné podoby dotazníku.

U dotazníku jsou použity i obecné otázky, aby byl přehled, kdo na daný dotazník odpovídá. Vyhodnocení otázek bude probíhat pouze u přímých otázek, které se týkají postoje k učení a toho, k jaké motivaci dochází ze strany jejich rodičů.

2.2.6 VÝBĚR RESPONDENTŮ U DOTAZNÍKU

Cílovou skupinu pro tento dotazník tvořili žáci základní školy z osmých a devátých tříd, tedy ve věku od 13–15 let. Tito žáci již dovedou pochopit položený dotaz a dokážou také lépe odpovědět. Mají už nějaký zájem o svoji budoucnost a umějí odpovědět subjektivně. Dotazník byl zaslán žákům osmé a deváté třídy základní školy v Prostějově.

2.2.7 OBSAH DOTAZNÍKU, ZPŮSOB SBĚRU DAT

Dotazník byl vytvořen na webové stránce Survio a pomocí jejího odkazu byl se svolením třídních učitelů rozeslán prostřednictvím služby Teams žákům osmých a devátých tříd ZŠ v Prostějově. Dostal se přibližně k 70 žákům, celkově pak bylo shromážděno 42 odpovědí.

Vyplnění dotazníku bylo dobrovolné. Většina otázek dává na výběr z několika možností, ale nachází se zde také otevřené otázky, kdy žáci odpovídali sami svými slovy. Sběr dat probíhal v období září–říjen.

Obsah dotazníku se skládá z 27 otázek, a to:

1. Jsem chlapec/dívka
2. Jaké dostávám známky ve škole
3. Po absolvování základní školy chci jít...
4. Do budoucna se vidím...
5. Jak dávám pozor v hodinách?
6. Kolik času věnuji doma samostudiu?
7. Učí se se mnou rodiče?
8. Musí mně rodič říkat, ať si jdu udělat věci do školy?

9. Kontrolují mi rodiče pravidelně věci do školy?
10. Když donesu dobré výsledky ze školy, tak...
11. Když dostanu špatné známky, tak...
12. Čím je studium důležité pro můj život?
13. Učím se zejména proto, že...
14. Co spíše chtějí rodiče, abys studoval(a): co tě baví, nebo co tě užíví?
15. Motivují tě rodiče ke vzdělávání? Čím?
16. Používá rodič například tato slovní spojení? Uveď časté spojení, které tvoji rodiče používají v souvislosti s tvým studiem nebo budoucím životem
17. Mají tato slovní spojení na tebe nějaký vliv? Co to v tobě vyvolává?
18. Co tě opravdu nebaví od rodičů neustále poslouchat?
19. V čem si myslíš, že se rodiče ohledně vzdělávání mýlí? Co je jinak v dnešní době, než bylo v jejich?
20. Co myslíš, je studium v dnešní době jednodušší, než měli rodiče?
21. Ovlivnili rodiče tvoji snahu o učení?
22. Čím chceš v budoucnosti být? Je potřeba se na tuto oblast vzdělávat?
23. Ovlivnilo tvoje školní výsledky opatření ve školách kvůli onemocnění covid-19? Jak?
24. Jaké nejvyšší vzdělání má tvůj otec?
25. Jaké nejvyšší vzdělání má tvoje matka?
26. Představ si, že už máš děti. Jak bys je motivoval ke studiu v dnešní době?
27. Co je pro tebe v životě důležité?

2.3 VYHODNOCENÍ ROZHOVORŮ A DOTAZNÍKU

Celé vyhodnocení rozhovoru bude probíhat krátkým shrnutím každého člena a pro celkové vyhodnocení rozhovoru jsem použila tabulku pro lepší přehlednost. V tabulce uvádím u rodičů zjištěné nejvyšší dosažené vzdělání a u dětí jejich aktuální prospěch. Dále shrnuji odpovědi na to, zda se zajímali o školní výsledky, zda docházelo k učení společně a také k podpoře, dále rovněž to, jestli se zajímali o budoucí život dítěte, a na závěr, zda došlo k přenosu určitých postojů a postupů týkajících se vzdělání od vlastních rodičů. Odpověď vždy u dané osoby je ta, jak k ní přistupovali její rodiče, a v dalším řádku můžeme vidět, zda se tyto postoje přenesly na další generaci. U nejmladší generace v posledním bodu uvádím na základě rozhovoru svůj osobní odhad, zda dotazovaný/dotazovaná přenesl stejné postoj ke vzdělání, jaký mají jeho rodiče, k němu či k ní.

U dotazníků jsem udělala závěr celkem u čtyř faktorů, které jsou pro tuto práci nejbližší, a sice co se týká prospěchu, postoje žáků vůči slovním hříčkám rodičů, dále reakce na špatnou či dobrou známku a nakonec jaký postoj mohou mít a v tuto dobu chtějí mít žáci k motivaci u svých budoucích dětí.

2.3.1 VYHODNOCENÍ ROZHOVORŮ

První rodina (A)

Tento rozhovor se uskutečnil dne 20. října 2021. Probíhal mezi dědou F., otcem L. a jejich synem F.

S dědou se do školy nikdo nepřipravoval. Co se týká vzdělání, tam měl být podle slov jeho rodičů zodpovědný každý sám za sebe. O školní výsledky se zajímali, pouze když byly špatné. Budoucnost pro ně znamenalo vyučit se řemeslu, které ho uživí.

S otcem L. se do školy také nikdo nepřipravoval, školní výsledky se braly na vědomí, ale k podpoře ve vzdělávání nedocházelo. I v tomto případě bylo důležité, aby se vyučil řemeslu.

Syn F. má školní výsledky dobré. Do školy se s ním nikdo nepřipravuje. Znamky rodiče kontrolují, k podpoře či motivaci však nedochází. Budoucnost řeší, rodiče chtějí, aby si našel dobrou práci a byl finančně zajištěn.

Z následující tabulky můžeme tedy vidět, že každý postoj byl přenesen na následující generaci, i u nejmladší generace lze předpovídat, že zažitá postupy svých rodičů může aplikovat i v budoucím životě na své děti.

Tabulka 1: Rodina A

	Vzdělání/ u dítěte školní prospěch	Zájem o školní výsledky	Docházelo k podpoře	Docházelo ke společném u učení	Zájem o budoucnost	Docházelo k motivaci dítěte	Došlo k přenosu určitých postupů či názorů
Děda	SOU	ano	ne	ne	ano	ne	ano
Otec	SOU	ano	ne	ne	ano	ne	ano
Syn	3	ano	ne	ne	ano	ne	ano

Druhá rodina (B)

Tento rozhovor se uskutečnil dne 26. října 2021. Byl prováděn s prababičkou V., babičkou D., otcem J. a synem Z.

S prababičkou se do školy připravovali sourozenci, její rodiče byli zaneprázdněni uživením a staráním se o rodinu. Co se týká vzdělání, podpora od rodičů nepřicházela. O školní výsledky se nezajímali. Budoucnost pro ně byla vzdálená, důležitá byla přítomnost.

Babička D. se do školy připravovala více s bratrem než s rodiči. O školní výsledky i o její budoucnost se její matka zajímala hodně a dbala na to, aby si našla díky vzdělání práci na dobré úrovni.

S otcem J. se do školy rodiče připravovali, lpěli na dobrých výsledcích, přesto však ve škole nevynikal a mezi úspěšné žáky se nezařadil. Budoucnost s ním rodiče řešili hodně, kdy i sami rodiče na něj měli velké nároky, ty však byly pro J. spíše odrazující.

Se synem Z. se rodiče do školy příliš nepřipravují, kontrolují mu splnění úkolů, o známky se zajímají pouze před vysvědčením, k podpoře zde nějak výrazně nedochází. Budoucnost s ním řeší okrajově, důležité pro rodiče je, aby se uměl uživit.

Z výsledné tabulky je znát, že prababička své děti ke vzdělávání motivovala a podporovala je, i když ona sama nebyla ze strany svých rodičů v tomto směru podporována, tudíž u ní ke generačnímu přenosu ze strany jejích rodičů nedošlo. Paní D. se snažila na svého syna J. působit velmi disciplinovaně a měla snahu ho vést ke vzdělání, tady je však vidět, že i když se člověk může snažit, dítě nemusí být úplně geneticky inteligenčně vybaveno a být studijní typ za každých okolností. Na pana J. to nepůsobilo zrovna nejlépe a pravděpodobně jako dítě byl i pod nějakým tlakem, proto u svého syna Z. vzdělání neřešil a disciplinovanost ze strany své matky na svého syna nepřenesl.

V tomto případě se tedy mezigenerační přenos mezi babičkou D. a otcem J. přerušil, ovšem u syna Z. lze předpokládat, že postoj ke vzdělání bude mít po svém otci, tudíž ke generačnímu přenosu zase dojde, i když ne úplně v pozitivním smyslu.

Tabulka 2: Rodina B

	Vzdělání/u dítěte školní prospěch	Zajem o školní výsledky	Docházelo k podpoře	Docházelo ke společnému učení	Zájem o budoucnost	Docházelo k motivaci dítěte	Došlo k přenosu určitých postupů či názorů
Prababička	SOU	ano	ano	ano	ano	ano	ne
Babička	SŠ s maturitou	ano	ano	ano	ano	ano	ano
Otec	SOU	ne	ano	ne	ano	ne	ne
syn	3	ne	ne	ne	ano	ne	ano

Třetí rodina (C)

Tento rozhovor probíhal dne 15. listopadu 2021, a to mezi babičkou M., matkou J. a dcerou S.

U babičky byli rodiče velice důslední, do školy se s ní připravovali do nástupu na střední školu. O školní výsledky se zajímali a docházelo také ze strany rodičů k podpoře, i když jak sama babička M. uvedla, brala to od rodičů spíše jako nátlak. Pro její rodiče bylo důležité, aby dosáhla co nejvyššího vzdělání a našla si dobrou práci.

U matky J. docházelo také k důkladné přípravě do školy a disciplinovanosti, rodiče o její budoucnosti hodně mluvili a chtěli pro ni také to nejlepší vzdělání.

Dcera S. má školní výsledky výborné, její rodiče se o ně zajímají a také dochází z jejich strany k podpoře. Budoucnost si její rodiče představují jinou než ona sama, i tak chtějí pro ni to nejlepší.

Z tabulky tedy lze vyčíst, že mezigenerační přenos přístupu ke vzdělání je více než zřejmý. Rovněž lze také předpokládat, že i zástupkyně nejmladší generace bude jisté zažité postupy přenášet i na své budoucí děti.

Tabulka 3: Rodina C

	Vzdělání/u dítěte školní prospěch	Zajímali se o školní výsledky	Docházelo k podpoře	Docházelo ke společnému učení	Zájem o budoucnost	Docházelo k motivaci dítěte	Došlo k přenosu určitých postupů či názorů
Babička	SŠ s maturitou	ano	ano	ano	ano	ano	ano
Matka	vysoká škola	ano	ano	ano	ano	ano	ano
Dcera	1	ano	ano	ano	ano	ano	ano

2.3.2 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKU

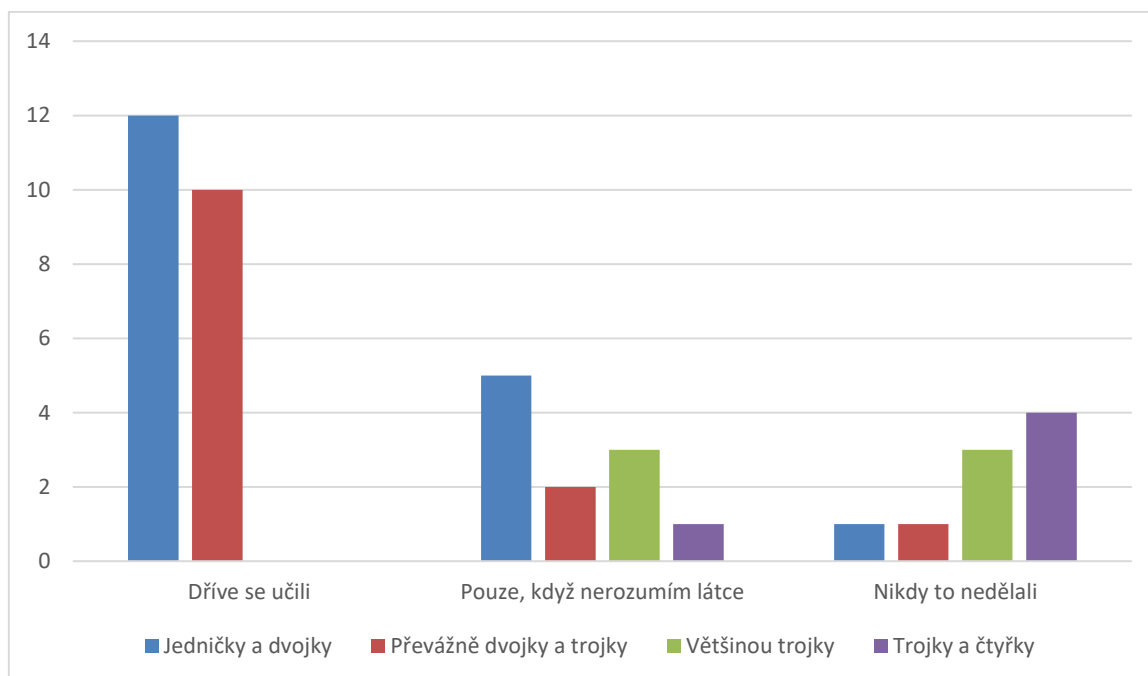
Cílem této práce je zjištění mezigeneračního přenosu postojů ke škole a učení. V tomto dotazníku budu vyhodnocovat a porovnávat výsledky, jak na žáky působí rodiče ohledně vzdělávání a jestli to na žáky má nějaký vliv.

Uvedený dotazník vyplnilo 42 žáků ze základní školy v Prostějově, z toho 24 dívek a 18 chlapců.

V první řadě jsem porovnávala, jaké známky mají žáci, jak se s nimi rodiče učí či se s nimi učili a zda to má vliv i na jejich výsledky.

Z provedeného dotazníku bylo zřejmé, že lepší výsledky ve studiu mají ti žáci, se kterými se rodiče učili, nebo alespoň se jim věnovali, když nějaké probírané látce nerozuměli, než žáci, jimž se nevěnovali vůbec.

Obrázek grafu č. 1

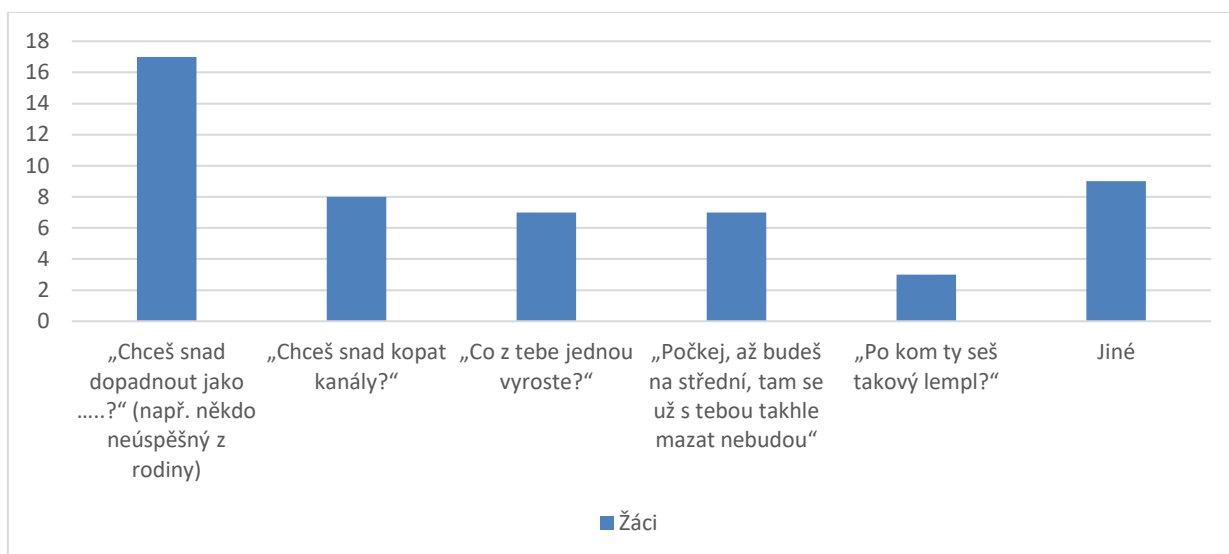

Dále jsem se v dotazníku žáků ptala, zda se setkávají s různými negativními slovními spojeními týkajícími se jejich osoby v souvislosti se školou, nazvala bych to „motivační vyhrožování“.

Výsledky mě ani příliš nepřekvapily, neboť i já sama jsem se s tím setkala a ani na mě neměly pozitivní vliv, spíše mi v počátku snižovaly sebevědomí. Kéž bych se i já sama v budoucnu těmito slovními hříčkám u svých dětí vyhnula a vůbec je nepoužila, jenže si myslím, že v tomto směru – ať chci, nebo ne – se u mě mezigenerační přenos projeví. Toto je zřejmé i z provedených rozhovorů, kde většina zejména starší generace používá k motivaci tuto metodu „vyhrožování“, a ve výsledku víme, že to ani žádný efekt nemá, možná jen ten negativní. Vědí to pravděpodobně i rodiče, jenže to používají, protože to na ně bylo taky používáno. Zajímavé je, že se zmíněným „vyhrožováním“ se lze setkat opravdu téměř v každé rodině, tady se promítá interkulturní psychologie a to, že to považujeme za normální a běžné.

V dotazníku na tuto otázku mohli žáci uvést více odpovědí. Pouze dva uvedli, že žádné takové či podobné slovní spojení rodiče nepoužívají, a dalších sedm uvedlo podobnou větu typu: „Proč má Pepík jedničku a ty dvojku?“ Ovšem první příčku obsadilo to, že vyhrožujeme někým, koho dané dítě osobně zná a ví, že je na tom špatně. Na grafu, zda to na děti zabírá, můžeme vidět, že spíše ne, a to zřejmě z toho důvodu, že toto „vyhrožování“ se stále opakuje.

Obrázek grafu č. 2: Používá rodič například tato slovní spojení?

Obrázek grafu č. 3: Mají tato slovní spojení na tebe nějaký vliv?

Co tedy motivuje příslušníky dnešní generace k tomu, aby se lépe učili, nebo aby měli větší snahu se škole věnovat, když „motivující vyhrožování“ nefunguje? Odměna, nebo povzbuzení?

Pokud by se jednalo o odměnu, nesmíme zapomenout na to, že to musí být odměna něčím, co za odměnu považuje dítě, ne my jako rodiče, a nemusí mít jen materiální podobu.

Na základě realizovaného dotazníku bylo zjištěno, že skutečné odměny stále jsou, neboť materiální odměny za školní výsledky se používají už opravdu několik let. Ovšem nejsou to odměny ledajaké, dnešní generace je náročnější, je více věcí, které děti chtějí, a se sladkostí jako kdysi se už dávno nespokojí, neboť tu můžou mít kdykoli a třeba každý den, není pro ně výjimečná. Například jeden z dotazovaných uvedl, že mu zaplatí pilotní průkaz, kdy může jít až o statisícovou částku, dalšímu přispějí na byt nebo mu zaplatí řidičský průkaz.

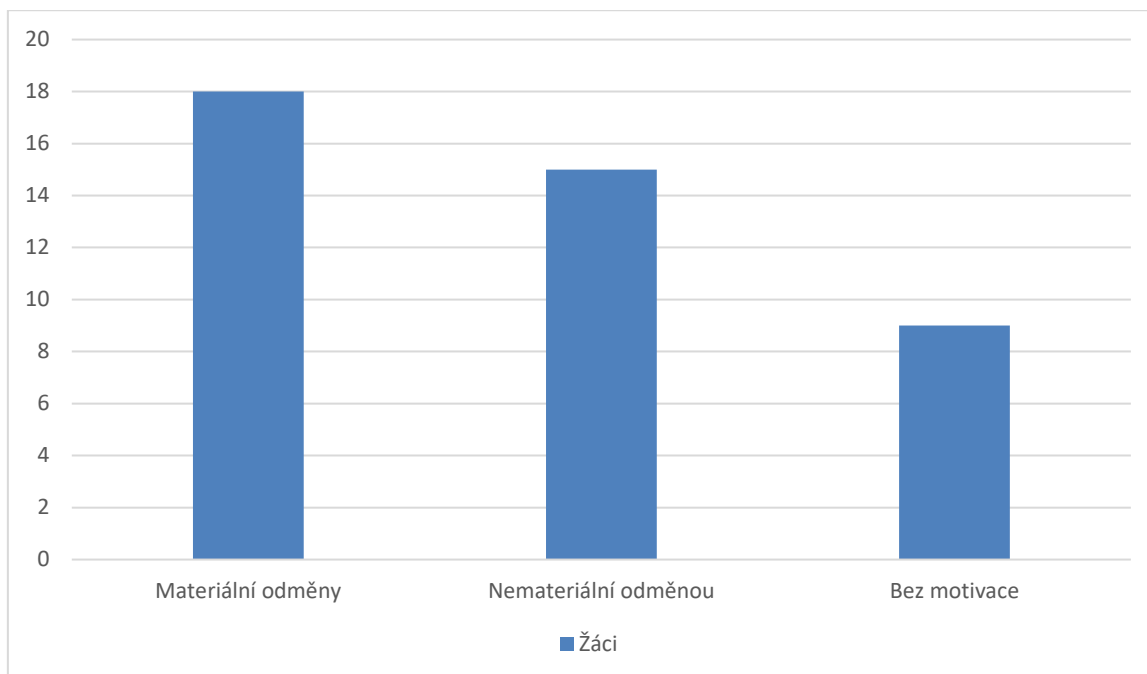
Ovšem těch dětí, jež uvedly materiální odměnu, nebylo zase tolik, kolik jsem si myslela, Dnešní rodiče zejména motivují lepší budoucností, pokud se budou dobře učit, mohou si koupit, co budou chtít, a budou žít lépe než oni. Kupodivu i na děti samotné to zabírá.

To se ukázalo i v rozhovorech, kdy respondenti řekli, že by nechtěli žít jako rodiče, že by chtěli žít jinak a lépe, tímto se motivují k sebevzdělávání.

Také mě překvapilo, že někteří rodiče nemotivují vůbec a ničím. Jestli je to skutečně tak, to nezjistíme, ale pokud ano, pak je to více než smutné, ovšem dítě se tím může namotivovat samo, a to právě tím, že chce žít také jinak a lépe.

Pro přehled byl vytvořen graf, kdy jsem uvedené odpovědi rozdělila na materiální a nemateriální odměny a bez motivace.

Obrázek grafu č. 4: Co dnešní generaci motivuje?

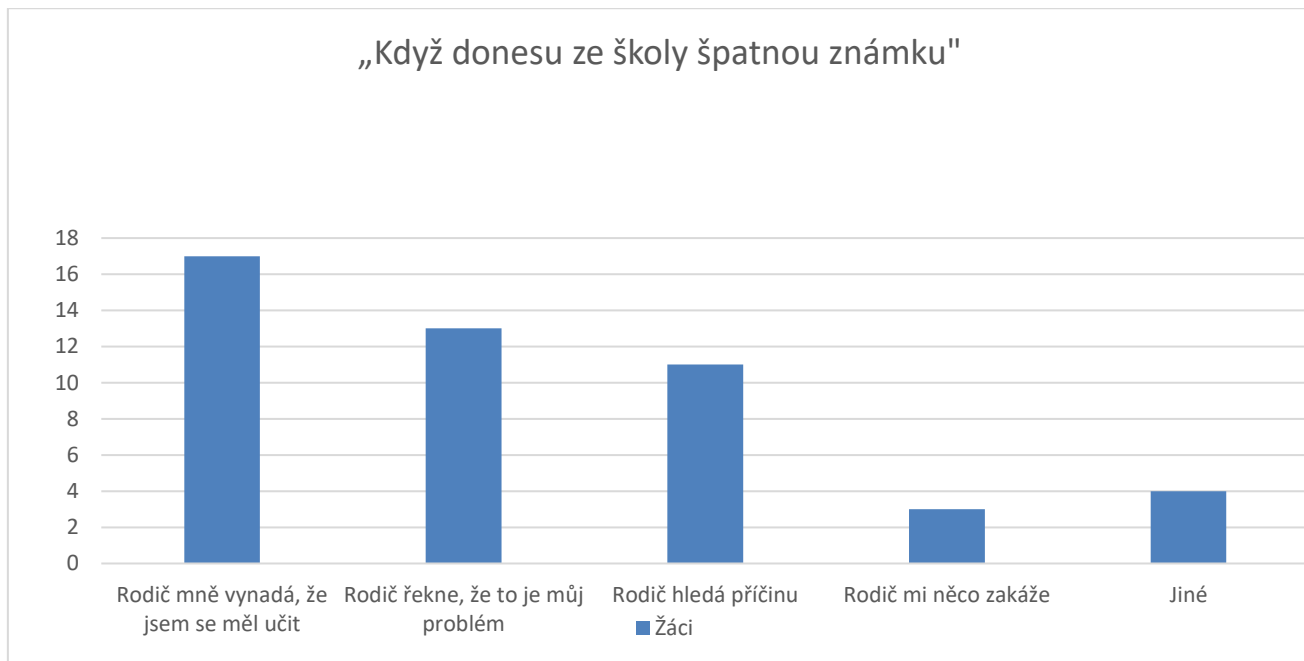
U dotazníku jsem se zaměřila na reakce rodičů na dobrou a špatnou známku. Zde se můžeme setkat s velmi odlišným přístupem, kdy rodiče jsou sice rádi za dobrou známku, u někoho ji považují za samozřejmost, ale u špatné známky jim rodič vynadá a poučí je, že se měli více učit, nebo že to není jejich problém, ovšem podpora rodičů v tomto případě chybí. Když se nad tím zamyslím, ví vůbec většina rodičů, jak reagovat na špatné známky a jak na dobré?

Obecně víme, že se za špatné známky nechválí, zatímco za dobré se chválí. Jenže jakým způsobem?

Pokud dítě dostane špatnou známku, měli bychom vyjádřit důvěru, že příště to bude lepší a známku si jistě opraví. U dobré známky ho podpořit k dalšímu takovému úspěchu a dát mu najevo, že jsme na dítě pyšní. Přece jenom tato mentální podpora buduje u dětí další motivaci. Nehledě na to, že skutečnost, jak nás někdo hodnotí, se bude odrážet v budoucnu i na tom, jak budeme hodnotit ostatní i my sami, a nemusí to být pouze hodnocení školních výsledků vlastních dětí.

U těchto otázek mohli žáci vybrat i z více odpovědí.

Obrázek grafu č. 5

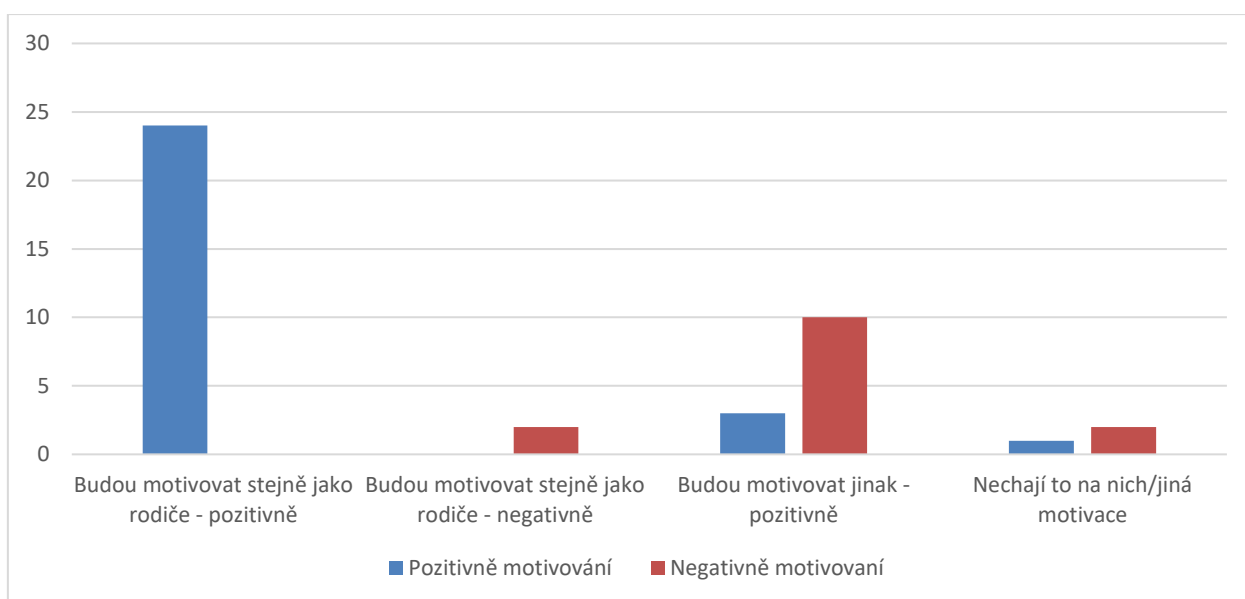

Obrázek grafu č. 6

Závěrem z dotazníkového šetření uvedu další zajímavý výsledek, kdy žáci vyjadřovali, jak a čím je motivují rodiče ke studiu, a ti, kteří se setkali s negativní motivací, většinou odpověděli tak, že by motivovali jinak než rodiče, a to právě pozitivní motivací. Vzhledem k tomu, že šlo o otevřenou otázku, pro lepší přehlednost je zkompletuji pouze do pozitivních a negativních motivací.

Obrázek grafu č. 7

ZÁVĚR A DISKUZE

Výsledky, které jsem získala z rozhovorů a dotazníků, potvrdily určitě to, že každé dítě je jedinečné a velmi záleží na jeho osobnostním charakteru i na jeho intelektových schopnostech. Nepochybně tyhle schopnosti musí u nich rozvíjet rodiče již v útlém dětství, ale i když mohou být rozvíjeny, hranici inteligence má každý člověk jinou. Někdy se to ani ovlivnit nedá, přestože se rodiče maximálně snaží. Nesmíme totiž také zapomenout na vliv povahových rysů každého jedince.

Tak se to potvrdilo u rodiny B, kde jsme mohli zjistit, že rodiče, i když byli ve výchově a vzdělávání svého syna J. velmi důslední, na něj samotného to mělo spíše efekt opačný. On sám ke svému synovi Z. přistupuje spíše opačně, aby pravděpodobně nebyl pod tlakem, jako byl on ze strany svých rodičů.

Opačný případ představuje rodina C, kde jsme mohli zjistit, že pokud se svými dětmi řeší budoucnost a mají zájem všechny strany, bezpochyby bude dané dítě chtít vést podobný život jako jeho rodina a bude to chtít i po svých budoucích dětech.

Tyto skutečnosti vyplynuly i z dotazníkového šetření, kdy opravdu téměř všechny děti, se kterými se rodiče učili, nebo se jim věnovali, mají školní výsledky lepší než ty, jimž se nevěnovali.

Zejména mě překvapil výsledek, že u dětí, kde není ze strany jejich rodičů motivace ke vzdělávání, ony k ní chtějí v případě u svých budoucích dětí přistupovat jinak, a to lépe.

Samozřejmě realita může být v konečném důsledku jiná, ale když si už teď dítě uvědomí, že by chtělo něco dělat jinak a lépe, je to krůček i k dalšímu uvědomění a sebevnímání, a to jen v pozitivním smyslu. Ukazuje se totiž, že i všechno špatné může být k něčemu dobré.

Dále byl na základě tohoto výzkumu vyvrácen předpoklad, že dnešní děti jsou motivovány zejména po materiální stránce. Ovšem bylo překvapující jak u dotazníku, tak z rozhovorů, že děti motivuje ke studiu zejména vidina lepší budoucnosti.

Praktická část mě přesvědčila o tom, že zažité „motivační vyhrožování“ tady zřejmě přetrvá ještě dlouho, a to navzdory tomu, že pozitivní vliv má minimální, ale je nejspíše dáno kulturou, v níž žijeme, neboť tato slovní spojení se opakují již po generace.

Potvrdilo se mi hlavně to, že děti, jejichž rodiče pracují zejména „rukama“, si samy představují, že pracovat rukama nebudou, a uvědomují si, že vzdělání by jim k tomu dopomohlo. Tady se ukazuje také to, že děti chtějí žít jinak než jejich rodiče pravděpodobně nejen ohledně práce, ale celkově – chtějí například více cestovat.

Rodiče a děti se liší zejména v tom, co se týká budoucího zaměstnání. Mladí respondenti uvedli nejčastěji to, že se vzdělávají proto, aby měli práci, která je bude bavit. Většina rodičů chce však pro dítě práci, která je spíše uživí, tohle se pravděpodobně bude týkat i širší populace. V tomto případě mám pochopení jak pro rodiče, tak pro dnešní generaci. Rodiče se bojí, že sice jejich dítě bude dělat práci, která ho baví, ale nemusí být tak dobře finančně ohodnocená, takže by se mohlo dostat do finančních problémů. Dnešní mladá generace si momentálně plně neuvědomuje, že finanční stránka je také velmi důležitá nejen pro zábavu, ale i pro běžné náklady na život, o nichž zatím nemá přehled, neboť všechno platí rodiče. Ale je možné, že i když to sami ještě nedokážou přesně pojmenovat, zároveň nechtějí být obětí systému a svůj život chtějí prožít, ne pouze přežít, čas věnovaný sobě a tomu, co je baví, je pro ně mnohem důležitější než peníze.

Nemyslím si však, že by většina rodičů dětem mluvila do toho, co by měly dělat, spíše je navádí na cestu, o níž si myslí, že bude pro ně přijatelná a výhodná, a doufají, že je poslechnou. Ovšem tohle by bylo potřeba dále zkoumat a vyzpovídat rodiče.

Také jsem předpokládala – a to se i potvrdilo, že dnešní generace se nebudou výrazně lišit od generace starší v tom, co je pro ni důležité. Mladí respondenti uváděli mezi tím, co považují za důležité, nejčastěji zdraví, rodinu, kamarády, peníze a spokojenost.

Předpokládala jsem také, že více dotazovaných uvede to, že chtějí vydělávat jako influenceři na instagramu, youtubeři či jako hráči počítačových her, toto však uvedlo opravdu pouze malé procento. Tímto výsledkem jsem překvapena, neboť jsem se domnívala, že mnoho mladých lidí si myslí, že tato cesta – stát se influencerem – je jednoduchá, že mnozí zanevrou i na samotné vzdělávání a normální práci, ale sami si pravděpodobně uvědomují, že tato cesta není tak jednoduchá, jak se na první pohled může jevit.

Idea ve vzdělání je na základě provedených rozhovorů a vyplněných dotazníků tedy zcela jasná, a sice – víme a i dříve jsme věděli, že vyšší vzdělání nám může dopomoci k lepšímu životu a k práci, o níž sníme, nebo která nejlépe uživí nás i naši rodinu a bude nás ještě k tomu bavit. Toto platilo kdysi a platí to i teď, ovšem dříve byla možnost studovat to, co chceme, o něco složitější, nebyl takový výběr středních škol a počet míst v nich byl omezený, takže mladý člověk pak musel vzít zavděk třeba tím, co na něj zbylo. Nehledě na to, jak už bylo mnohokrát dříve uvedeno, že se rodiny zakládaly v mnohem mladším věku, takže i kdyby byl chtěl člověk třeba studovat, musel do práce.

U dotazovaných měli jejich rodiče ve většině případů vzdělání zakončené získáním výučního listu, ovšem i děti těchto rodičů chtějí samy dosáhnout vyššího vzdělání, a to dokonce i studiem na vysoké škole, a nejednalo se pouze o ty s výborným prospěchem, ale i s průměrným.

Tady ale může mít vliv i široké okolí a sociální média, neboť obecně se ví, že maturitu v dnešní době vyžaduje opravdu většina zaměstnavatelů. I samotní rodiče to dnes od svých dětí očekávají jako samozřejmost a na obory s výučním listem jde opravdu pouze ten, kdo chce být konkrétně například kadeřníkem či zedníkem, potom žáci se špatným školním prospěchem, kteří se na obor s maturitou třeba nedostanou.

Možná i děti, které by se v budoucnu chtěly stát právě například zedníky, se jimi nakonec raději nestanou, protože cítí nátlak, že v dnešní době „dělat rukama“ je ostuda, dnes přece každý studuje a na tyto pracovní pozice je levná pracovní síla z východu.

V dnešní době existuje nespočet středních škol s maturitou a opravdu s různorodými obory, o vysokých školách nemluvě, nehledě na to, že se tzv. roztrhl pytel i se soukromými

vysokými školami, jež mají tolik míst, že je ani nenaplní. Někteří v tom můžou vidět i to, že kvalita vzdělání se tím velice snížila, pro nejednoho příslušníka starší generace nemusí mít také dnešní vzdělání takovou váhu, jako mělo kdysi.

Dnešní doba je, co se studia týká, odlišná, avšak jak dnešní, tak i starší generace se velice rychle přizpůsobují a stále přebíráme to, co bylo kdysi, aniž bychom si to plně uvědomovali.

Osobně si myslím, že ke znatelným změnám v motivaci a k velkému přerušení mezigeneračních postojů dojde až u dětí z takzvané generace alfa. Jedná se o ty, kdo se narodili po roce 2010 a média jsou pro ně součástí života od jejich narození. Podle výzkumů to budou právě oni, kdo budou chtít změnit dosavadní školský systém, a to zejména on-line cestou, a zmodernizovat zastaralé vyučovací a studijní způsoby. Ovšem je také možné, že transgenerační přenos bude silnější a že se jen třeba také trochu zmodernizuje.

Vypracováním této práce jsem si opětovně uvědomila, že každý z nás je skutečně jedinečný v jedinečné rodině, kdy žijeme v různých kulturách. A právě to, kde vyrůstáme a žijeme, v nás zanechává nezaměnitelné stopy a ovlivňuje nás to více, než sami tušíme. Tím, kde vyrůstáme, získáváme nejen výchovné vzorce, které přenášíme dál, ale předáváme dál i naše postoje, a to včetně názorů na vzdělávání, které se v rodině můžou uchovat opravdu po mnoho dalších generací a ovlivnit je.

Uvědomuji si však, že je v rodině důležité i citové pouto a že v rodině, kde by výchova a postoj ke vzdělávání byly na velmi dobré úrovni, mohou do nich zasáhnout vztahové problémy, popřípadě i nesprávný vývoj dětí anebo neštěstí z minulosti. Může se jednat o úmrtí v rodině či probíhající rozvod, finanční nouzi nebo jen ztrátu zaměstnání. A právě takové skutečnosti mohou ovlivnit mezigenerační postoj, a to ať už ke vzdělání nebo k výchově, což může mít nenapravitelný dopad jak na danou generaci, tak i budoucí.

Seznam použitých informačních zdrojů

BĚLECKÝ, Zdeněk. *Klíčové kompetence v základním vzdělávání*. V Praze: Výzkumný ústav pedagogický, 2007, 75 s. ISBN 978-80-87000-07-6.

ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum, 1993, 415 s. ISBN 80-7066-534-3.

ČÁP, Jan. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 3. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. 381 s il.

GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999, 595 s. ISBN 80-7203-124-4.

GRECMANOVÁ, Helena, HOLOUŠOVÁ, Drahomíra a URBANOVSKÁ, Eva. *Obecná pedagogika I*. Olomouc: HANEX, 1998, 231 s. ISBN 80-85783-20-7.

GRECMANOVÁ, Helena. *Obecná pedagogika II*. Olomouc: HANEX, 2003, 192 s. Edukace. ISBN 80-85783-24-X.

HAVLÍK, Radomír a KOŤA, Jaroslav. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2002, 174 s. ISBN 80-7178-635-7.

HINTNAUS, Ladislav. *Člověk a rodina. Smysl a funkce rodiny: (Anatomie, fyziologie a patologie lidské rodiny)*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1998, 79 s. ISBN 80-7040-315-2.

LOKŠOVÁ, Irena a LOKŠA, Jozef. *Pozornost, motivace, relaxace a tvořivost dětí ve škole: [teoretická východiska a praktické postupy, hry a cvičení]*. Praha: Portál, 1999, 199 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-205-X.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Po dobrém, nebo po zlém?* Vyd. 8. Praha: Portál, 2015, 128 s. ISBN 978-80-262-0852-5.

PLHÁKOVÁ, Alena. *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia, 2010, 472 s. ISBN 978-80-200-1499-3.

PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Nové, rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2013, 395 s. ISBN 978-80-7367-647-6.

ŘÍČAN, Pavel. *S dětmi chytře a moudře: psychologie výchovy pro rodiče a prarodiče*. Praha: Portál, 2013, 174 s. ISBN 978-80-262-0343-8.

SEVERE, Sal. *Co dělat, aby se vaše děti správně chovaly*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2014, 195 s. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-262-063.

VÁGNEROVÁ, M. *Kognitivní a sociální psychologie žáka základní školy*. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0181-8.

NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. 620 s. ISBN 978-80-200-1680-5.

MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. 250 s. : il. ISBN 80-86429-05-9.

PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie*. 2., rozš. vyd. Praha: Portál, 2007. 220 s. ISBN 978-80-7367-280-5.

Webové stránky

Tacit Knowledge: Definition, Examples, and Importance. Helpjuice – Knowledge Base Software [online]. Copyright © 2021, Helpjuice Inc. [cit. 04.12.2021]. Dostupné z: <https://helpjuice.com/blog/tacit-knowledge>

Tacit and Explicit Knowledge | Key Concepts in Information and Knowledge Management . |Tallinna Ülikool [online]. Dostupné z: https://www.tlu.ee/~sirvir/Information%20and%20Knowledge%20Management/Key_Concepts_of_IKM/tacit_and_explicit_knowledge.html

Tacit Knowledge definition | Psychology Glossary | alleydog.com. AlleyDog.com - psychology students' best friend [online]. Copyright © 1998 [cit. 04.12.2021]. Dostupné z: <https://www.alleydog.com/glossary/definition.php?term=Tacit+Knowledge>

TRANSGENERATIONAL TRAUMA (UNCONVENTIONAL THINKING) - Tina M. Johnson MSW, BCD. Individual & Family Therapy | Couples Counseling | Tina Johnson | Fargo, ND 58103 [online]. Copyright © Copyright 2021, Tina M. Johnson MSW, BCD. [cit. 04.12.2021]. Dostupné z: <https://www.relatecommunicate.com/transgenerational-trauma-unconventional-thinking/>

Seznam příloh

Příloha 1 – Strukturované rozhovory

Příloha 2 – Výsledky dotazníku

Rodina A

Děda (F.)

1. otázka – Věk, vzdělání

75let, SOU – obráběč kovů

2. otázka – Vaši rodiče měli jakou školu a kde pracovali?

Můj otec neměl vychozenou ani základní školu, pracoval na stavbách. Moje maminka byla vyučená, ale popravdě já ani nevím už čím, celý život dělala švadlenu, tak asi tou švadlenou.

3. otázka – Jak se s vámi připravovali do školy?

Nepřipravovali, v té době to bylo jiný, každý byl zodpovědný sám za sebe.

4. otázka – Zajímali se o školní výsledky? Podporovali vás?

To se zajímali a když nebyly dobré, tak to víte že jsme byli potrestáni, většinou jsem musel zůstat celé odpoledne v pokoji, nebo dělat domácí práce. S přechodem na učiliště už to neřešili, byli rádi, že jsem se někam dostal a pak jen kontrolovali, jestli do školy chodím, jestli se neflákám.

A spíš než podporovali, tak bych řekl, že to bylo vyhrožování (smích).

Jak probíhalo to vyhrožování?

Například, že půjdu bydlet k babičce. Babička bydlela od školy skoro 8kilometrů a ráno od nich nic nejezdilo, tak se muselo do školy pěšky a to nechcete jako dítě. To nechcete. Takže jsem se snažil aspoň proto.

5. otázka – Řešili s vámi budoucnost, co je v životě důležité apod.?

Tak jak jsem už zmínil, pro ně bylo důležité, abych se něčím vyučil, abych něco uměl a jelikož jsem nebyl premiant, tak jsem se musel snažit, abych se vyučil nějakému řemeslu. A říkali mi, že je důležité mít práci, abych uživil sebe a pak svoji rodinu.

6. otázka – Co jste brali od rodičů vážně a co ne?

To si pamatuji, rodiče mi vždycky na někoho poukazovali, jak bych neměl dopadnout. Většinou to byli místní opilci, kteří pro ránu nešli daleko. Pak to byli lidi co moc nepracovali, nebo co byli ve vězení a to byl pro ně teprve odpad společnosti. Vím, že jsem se opravdu bál, že jsem nechtěl takhle dopadnout, bál jsem se hlavně toho vězení. To víte, v té době to byl úplně jinej svět.

7. otázka - A použili jste to i na své děti?

To víte že jo, přišlo mi to i jako dobrá motivace se snažit. Vedle tady v baráku jsme měli poněkud pochybnou rodinu, teď už tam teda nebydlí, ale to byli teda lidi. Děcka se jich báli jak čert kříže.

8. otázka - Měli vliv vaši rodiče na to, jak jste motivovali vaše děti ke škole?

Určitě. Se mnou se nikdo neučil, musel jsem sám, takže je pravda, že i já jsem je nechal, aby se učili sami, tak se to možná nejlíp naučíte, když vám s tím nebude nikdo pomáhat. Kluka jsem se snažil motivovat tím, že když se nebude učit, nevydělá si dost peněz na to, co chce.

9. otázka - Co pro vás bylo pro ně důležité, čeho měli dosáhnout?

Chtěl jsem, aby se naučil nějakému řemeslu. To se totiž pak v tom světě neztratí.

10. otázka - Ovlivnila Vás nějaká dobová hesla ?

Tak v té době to bylo takový, že chytrý hlavy byly doktoři, učitelé a tak. My jsme byla taková ta nižší třída a tak jsme to i brali. Asi už měl člověk dopředu nastavený, že bude prostě v té nižší třídě, protože nebude doktor. Konkrétní dobové heslo, nebo něco takovýho, tak to si nevzpomínám.

11. otázka - Do jaké míry si děti všímaly Vaší úspěšnosti a jednaly podle toho, jak jste bohatí, či chudí, nebo si všímaly více zásad nezlomnosti a schopnosti protestu proti systému?

Kluk věděl, že těch peněz zas tak moc nemáme, ale to neměl v tu dobu nikdo moc a ničeho si asi jinýho moc nevšímal. Lidi se rozdělovali a furt se rozdělují nejlépe podle toho, kdo má kolik peněz a kolik má majetku a jaké má auto a už je pak jedno, jakým způsobem si je vydělává, nebo co je vystudovanej.

12. otázka - Co děti odkoukaly, a co jste jim museli říkat ?

Kluk mi vždycky koukal pod ruky a snažil se věci dělat sám, to mu drží do teď i v dospělosti, takovej kutil to je. A říkat jsme mu museli skoro všechno, to víte, bylo to děcko, do povinností se nechtělo.

Otec (L.)

1. otázka – Věk, vzdělání

(49, učiliště – SOU Boskovice, obor – obráběč kovů – frézař

2. otázka – Jak se s vámi rodiče připravovali do školy?

Sám jsem se věnoval, rodiče se mi nevěnovali.

3. otázka - Zajímali se o školní výsledky na ZŠ? Podporovali vás?

Vždycky podepsali žákovskou knížku, ale na podporování nebyl čas, měli své práce dost.

4. otázka – Řešili s vámi budoucnost, co je v životě důležité apod.?

To si už úplně nepamatuji, že by si třeba se mnou sedli a něco řešili. Spíš jen chtěli, ať si najdu dobře placenou práci a ať se něčemu vyučím.

5. otázka – Co jste brali od rodičů vážně a co ne?

Že nesmím být línej. Taky bylo častý, že mi na někoho poukazovali. Ať to byl nějaký bídak, ať tak nedopadnu, nebo když někdo jel v hezkým autě, tak mi říkali, že když budu šikovný, tak si jednou taky takový pořídím. Vážně jsem to asi všechno bral, protože jsem věděl, že se bude mít líp člověk ten co se snaží, než ten co na to kašle.

Taky používala máma to, že se mám učit, nebo budu celej život kopat kanály, to jsem vážně moc nebral, nebo neděsilo mě to, jsem si říkal, že to by nebylo zas tak hrozný, bavilo mě kopat.

6. otázka - A použili jste to i na své děti?

Ne nepoužil, kluci to v dnešní době mají jiný než my. Vždyť to na ně jde ze všech stran, že čím budeš lepší a úspěšnější, tím se budeš mít líp. I učitelé jsou jiní, než co jsme zažili my. Je to asi i kvůli tomu internetu a televizi. Oni to všechno už dávno ví.

7. otázka- Měli vliv vaši rodiče na to, jak jste motivovali vy sami vaše děti ke škole?

Tak možná jo, je pravda, že se o vzdělání svých dětí nějak moc nezajímám, protože já jsem to taky tak neměl, těžko říct, nevím. Ale nějak se jim nemotám do učení. Spíš žena s nima možná něco řeší, ale k učivu si s nimi taky nesedne. Už jsou velcí.

8. otázka - Ovlivnila Vás nějaká dobová hesla ?

Tak to už nepamatuji, jestli vůbec nějaká dobová hesla byla. Asi mě to neovlivnilo, když si to nepamatuju.

9. otázka - Co vás spojovalo nebo rozdělovalo s rodiči, při pohledu na školu a budoucí kariéru?

Uvědomoval si, že se musím něčemu vyučit, že si díky tomu najdu vždycky práci a že na obráběče nemusím umět dokonale matematiku, nebo tehdy ještě ruštinu. V tomto jsme se s rodiči shodli.

Pracujete jako obráběč?

To ne, dělám s bagrem v jedné firmě už několik let. Obráběč mě moc nebavil.

10. otázka - Co pro vás je důležité, čeho by měli dosáhnout?

Pro mě je důležitý, aby se aspoň nějak vyučili a měli práci, aby nedopadli špatně a neměli dluhy. Jakmile se zamotají do dluhů, tak už horko těžko se z nich dostanou a jejich život by byl bída. Neříkám, že je nutný aby měli kluci hodně peněz, ale hlavně aby neměly ty dluhy. Já když to vidím u svých známých, tak je mi z toho zle.

Syn (F.)

1. otázka – Věk, vzdělání, prospěch

14 let, 9. třída ZŠ Prostějov, prospěch – dobrý

2. otázka – Jak se s tebou rodiče připravují do školy?

Moc ne, spíš vůbec. Nikdy se se mnou nějak nepřipravovali. Vždycky se jen zeptali, jestli mám všechno hotový a i když jsem neměl, řekl jsem, že jo.

3. otázka – Zajímají se o školní výsledky? Podporují vás?

Máme známky na internetu a to tam mamka vždycky musí odkliknout a když mám z něčeho čtyřku, tak mi řekne, ať se to neopakuje. Ohledně podpory nevím jak to myslíte, jestli mi jako nějak povzbuzují? To spíš ne, spíš říkají furt to stejný dokola. „Učí tě v té škole vůbec něco?“, „Uč se, nebo skončíš jako kopač kanálů“.

4. otázka – Řeší s vámi budoucnost, co je v životě důležité apod.?

Tak jasně, že mi říkají, že se musím učit, abych si našel dobrou práci a vydělal si na to, co chci a zabezpečil sebe a rodinu.

5. otázka – Jaký na tebe měla vliv distanční výuka vlivem koronaviru? Ovlivnilo tě to nějak?

Bylo to divný, ze začátku to bylo super, že jsem nemusel do školy. Učení a testy byly jednoduchý, protože se to dělalo přes počítač. Ale pak už to bylo dlouhý a sám jsem věděl, že se sám nic nenaučím. Dokonce jsem se už do školy těšil, tam aspoň udržím pozornost. Těšil jsem se i na kluky.

6. otázka – Co bereš od rodičů vážně a co ne? (např. uč se nebo dopadneš jako..)

Tatka se mnou školu neřeší vůbec, tomu to je asi jedno. Mamka mi vždycky říká, jestli chci dopadnout jako Štefan - můj bratranec, je mu 23 a je to troska, ale nic to se mnou nedělá, Štefan je fakt idiot a takovej já nejsem. Pak mi mamka furt říká, že bych se měl pořádně naučit angličtinu, že je to důležitý. To vím sice taky, ale prostě jazyky mi nejdou, pro ní je to jednoduchý to takhle říct, když se angličtinu neučila.

7. otázka- Čím tě rodiče hlavně ovlivnili?

Oni mě ovlivnily asi tím, že chci žít jinak než oni. Nechci jen přežívat a sledovat televizi.

8. otázka - Co je pro tebe bude důležité, čeho chceš dosáhnout?

Důležitý je pro mě zdraví a rodina, chtěl bych si najít dobrou práci která mě bude bavit a moc se fyzicky nenadřu. Chtěl bych třeba obsluvat nějaký stroj. Nechci dělat úplně rukama, jako něco kopat, nebo tak. Chtěl bych mít peníze a neřešit datum, kdy dojde výplata, jako to maj naši.

9. otázka - Ovlivnila tě nějaká dobová hesla ?

To asi ani ne. Nevím.

10. otázka - Co vás spojovalo nebo rozdělovalo s rodiči, při pohledu na školu a budoucí kariéru?

Vím, víme, že musím něco umět, něco se naučit, abych si našel práci která mě bude bavit.

Rodiče si myslí, že jen nějakým manuálním řemeslem, se v životě neztratím, ale já si zase myslím, že i když nevynikám ve škole, tak si můžu najít práci za dobrý peníze, kde se moc nenadřu a že za každou cenu se nemusím konkrétně něčím vyučit.

11. otázka - Ovlivnilo tě nějak směřování školou (dříve k manualnímu zaměstnání) nyní k osmiletému gymnaziu).

Ani bych neřekl, každé ví, že když nechceš makat rukama a jen hlavou, musíš se učit a jít na gympl a pak na výšku a ten, kdo už chce vydělávat a pracovat, tak stačí střední, nebo učňák. Každé si teď může vybrat kam půjde. Když jsem se díval kolik je na výběr ze středních škol, tak to je snad už na všechno, dokonce je i střední škola na fotografa.

Díky i influencerům vím, že i bez nějakého vzdělání se dá uživit v dnešní době jinak než úplnou prací, ale musíte ze sebe udělat blbce.

Rodina B

Prababička (V.)

1. otázka – Věk, vzdělání

91let, vyučila jsem se zahradnicí, pracovala jsem ale skoro celý život v oděvním průmyslu

2. otázka – Vaši rodiče měli jakou školu a kde pracovali?

Maminka měla snad nějakou průmyslovku a tatínek dokonce jen měšťanku, oba pak pracovali v zemědělství

3. otázka – Jak se s vámi připravovali do školy?

Bylo nás 8 dětí, já jsem byla druhá nejmladší, se mnou se spíš připravovali sourozenci, rodiče měli co dělat, aby nás uživil. Učili jsme se tedy všichni společně, dokonce jsem chodila i se svou sestrou do třídy, o to to bylo jednodušší, že jsme na úkoly byly dvě.

4. otázka – Zajímali se rodiče o školní výsledky? Podporovali vás?

Vy si myslíte, že to je jak teď? Když mi bylo 14 let, tak byl rok 1944 a byla válka.

Nezajímali a nezazlívám jim to, nemyslím si, že kdyby se zajímali, byla bych někde jinde.

5. otázka – Řešili s vámi budoucnost, co je v životě důležité apod.?

Řešili, všichni jsme se báli, řešili jsme co budeme dělat, kde budeme bydlet, kde budou děti, jestli vůbec budeme ve škole pokračovat dál, ale na budoucnost jako takovou, že bych chtěla dělat třeba doktorku, tak na to ani nebylo pomýšlení.

6. otázka – Co jste brali od rodičů vážně a co ne?

Já jsem od nich brala vážně všechno. Všechno co dělali a co nám říkali, jsem s úctou přijala a rozuměla tomu, oni byli rodiče a i když to měli těžký, vždycky jsme měli co jíst i když toho bylo málo. Navíc si nikdy nestěžovali. Říkali nám, že i když bude nejhůř, máme se něčím rozesmát, protože potom to zase tak nejhroší nebude a měli pravdu, kolikrát mně to v mém životě pomohlo.

7. otázka - A použili jste to i na své děti?

Ano a používám to do teď. Dnes to s nima vypadá tak, že mají snad více trápení, než co jsme měli my.

8. otázka - Měli vliv vaši rodiče na to, jak jste motivovali vaše děti ke škole?

Oni jak ty rodiče neměli čas se nám věnovat a pomáhali jsme si hlavně se sourozenci, tak jelikož jsem měla dvě děti, syn je tedy už po smrti, tak jsem je učila spolupráce hlavně mezi

nimi. Já tedy svoje děti motivovala, že se musí učit, aby byli čím chtějí být, ale vzdělávat se museli společně. Já škole totiž sama moc nerozuměla.

9. otázka - Co pro vás bylo pro ně důležité, čeho měli dosáhnout?

Pro mě bylo důležité, aby byli šťastní a dobře se jim pracovalo, hlavně aby práci v dobrém prostředí. Prostředí mezi lidmi udělá hodně. I když to může být práce vysněná, tak narazíte tam na blbce a všechno může být jinak.

10. otázka - Ovlivnila Vás nějaká dobová hesla ?

Těch hesel bylo asi hodně, ale týkala se většinou války a židů a nevybavuji si, že bych tím byla nějak ovlivněna.

11. otázka - Do jaké míry si děti všímaly Vaší úspěšnosti a jednaly podle toho, jak jste bohatí, či chudí, nebo si všímaly více zásad nezlomnosti a schopnosti protestu proti systému?

Oni se měli dobře a věděli to, my jsme s manželem měli štěstí, teda já na manžela. Nebyli jsme zase nějak moc při penězích, ale měli jsme se lépe, než většina z našeho okolí. Děti byli ale skromné a hodné, své staré hračky každý rok na Vánoce dávali jiným dětem z vesnice. A nějaký systém to vůbec neřešili, bylo jim to jedno, měli svůj svět.

12. otázka - Co děti odkoukaly, a co jste jim museli říkat ?

Práci doma odkoukali dobře, byli pořádní a pečliví. Co jsem oboum musela vtoukat do hlavy bylo to, aby chodili včas domů, to mě nazlobili mockrát. Nebyli vůbec dochvilní.

Babička (D.)

1. otázka – Věk, vzdělání

71, SŠ zdravotnická

2. otázka – Vaši rodiče měli jakou školu a kde pracovali?

Moje mamka byla vyučená a tatínek taky

3. otázka – Jak se s vámi rodiče připravovali do školy?

Máma nám vždycky kontrolovali úkoly, zda máme splněno, ale připravovala jsem se buď sama, nebo s bratrem. Sama mamka moc škole nerozuměla, takže logicky se s námi ani připravovat nemohla. Tatínek to nechával na ní.

4. otázka – Zajímali se o školní výsledky? Podporovali vás?

Ano, někdy až moc. Maminka asi jak nevěděla, jestli se to učíme dobře, tak to víc chtěla mít pod palcem, že pořád vyzvídala, až to bylo otravný. Tatínek byl spíš pohodář, ten věděl, že už po nás jde maminka, tak nás nechal být.

5. otázka – Řešili s vámi budoucnost, co je v životě důležité apod.?

Oba rodiče nám pořád tloukli do hlavy, že jen my sami si můžeme ten život řídit tak jak chceme, když budeme ve škole, v práci a celkově v životě šikovní. Tak ať čas nemrháme zbytečnostmi.

6. otázka – Co jste brali od rodičů vážně a co ne?

Abych se učila, abych neskončila jako máma, to mi říkával tatínek. Na ženu se nesluší, aby se takhle dřela z kůže a já jsem se samozřejmě nechtěla sedřít z kůže, být unavená jako máma. A to jsem brala velmi vážně.

7. otázka - A co jste použila vy na svého syna?

Vyhrožovala jsem mu, že pokud se nebude učit, skončí jako ochlasta z hospody.

8. otázka - Měli vliv vaši rodiče na to, jak jste motivovali vaše děti ke škole?

Mám jen syna, na kterého jsem celý život byla zaměřená, než se mu teda narodilo moje vnouče, takže myslím si, že i kdyby to bylo u nás v rodině jakkoli demotivující, ten čas pro toho syna jsem měla tolik, že tou školou a učením jsme ho jen vyplňovali.

9. otázka - Co pro vás bylo pro něho důležité, čeho měl dosáhnout?

Přála jsem si, aby byl vzdělaný, aby vystudoval vysokou školu, aby byl doktorem, když jsem se jím nestala já. Přenášela jsem své sny na něho, ale on si šel svou cestou, to byla chyba. Můj čas věnovaný jemu a jeho vzdělání mi přišel sice promarněný, ale to už je můj problém.

10. otázka - Ovlivnila Vás nějaká dobová hesla ?

Tohle u nás vůbec nebylo, nebo že bych nějakými hesly byla ovlivněná? To vůbec ne.

11. otázka - Do jaké míry si sym všimal Vaší úspěšnosti a jednal podle toho, jak jste bohatí, či chudí, nebo si všimal více zásad nezlomnosti a schopnosti protestu proti systému?

Dost si toho všimal, byl to vlastně takovej rozmazlenej spratek (smích). Někdy toho dokázal i využít, bylo to asi tím, že byl jako jeden z mála ve vesnici jedináček. A ten si nevšimal ničeho, kór nějakého systému.

12. otázka - Co děti odkoukaly, a co jste jim museli říkat ?

Říkat jse mu musela všechno, a neodkoukal nic, je to tvrdohlavec.

Otec (J.)

1. otázka – Věk, vzdělání

42let , SOU číšník

2. otázka – Jak se s vámi rodiče připravovali do školy?

Mamka v dětství docela hodně, nebyl jsem totiž moc pečlivý

3. otázka - Zajímali se o školní výsledky na ZŠ? Podporovali vás?

To ano, hodně lpěli na tom, abych se dobře učil, právě proto, že mi to nešlo a snažili se mě i podpořit, jenže já měl svoji hlavu.

4. otázka – Řešili s vámi budoucnost, co je v životě důležité apod.?

Moje mamka měla se mnou velké plány, otec jí v tom nechal, ten u nás v rodině neměl moc velký slovo, takže ta mi namalovala budoucnost takovou, jakou si přála ona

A co chtěla?

Chtěla, abych se stal doktorem, ale já věděl, že to nepůjde. Nebavilo mě se učit, nešlo mi to. Dodnes si občas rýpne, hlavně teď co je Covid „vidíš, kdybys byl doktorem, jak by ses teď měl“, ale já jsem s doktorem nikdy nepočítal a nikdy jsem jím být nechtěl.

5. otázka – Co jste brali od rodičů vážně a co ne?

Však už jste mluvila s mojí mámou, od té musíte brát vážně všechno, jinak by bylo zle. Já jsem poslouchal, dělal jsem všechno co mi řekla, i když třeba blbě, ale s otcem jsme se jí báli (smích).

Měla nastavený režim, který jsme museli dodržovat.

6. otázka - A použili jste to i na své děti?

Ne a nikdy bych to nepoužil. Nikdy bych svoje dítě nevystavoval takové disciplinosti, jako moje mamka mě. Ano, učení je důležité, nemůžete však na někoho nálehat i přes to, že mu to v té škole nejde. Musíte si přiznat, že prostě to vaše dítě zrovna génius nebude a bude muset makat, no.

7. otázka- Měli vliv vaši rodiče na to, jak jste motivovali vy sami vaše děti ke škole?

Tak na to mohu použít tu předchozí odpověď. Prostě to dělám jinak, než to dělala mamka. Syna teď na druhém stupni motivuji tím, že ať se sakra učí, nebo dopadne jako nějaký kopač kanálů a celý život bude jen dřít a dřít a to nechci aby syn celý život dřel, chci aby si našel dobrou práci, kde nebude úplným otrokem. Nejlepší by bylo, aby dělal sám na sebe, ale dneska se někde prosadit a uchytit se, je hrozně těžký.

8. otázka - Ovlivnila Vás nějaká dobová hesla ?

Nevím co myslíte, jako za mě co se nejčastěji říkalo?

Ano

Tak to vůbec, na tohle jsem nikdy nebyl.

9. otázka - Co vás spojovalo nebo rozdělovalo s rodiči, při pohledu na školu a budoucí kariéru?

Tak moje mamka ze mě chtěla mít doktora, já to nechtěl, ale na mě se nebrali ohledy, byl jsem dítě a já jím to vždycky všechno odkýval. Na školu jsme měli pohled stejný, já věděl, že se musím učit, ale mně to opravdu nešlo a nebavilo mě to, cítil jsem se hrozně, když mě moje mamka shazovala a furt se ptala, po kom se tak blbej. Měla vysoký cíle, já je vysoký neměl.

10. otázka - Co pro vás je důležité, čeho by měl váš syn dosáhnout?

Důležitý je, aby byl šťastnej, aby se neplácal v něčem, co ho nebaví, aby ničeho nelitoval. Já jem úplný opak než moje matka, takže já po něm ani nechci, aby něčeho dosahoval, jen aby si šel za tím, co on sám chce.

Syn (Z)

1. otázka – Věk, vzdělání, prospěch

14 let, 9. třída ZŠ Protivanov

2. otázka – Jak se s tebou rodiče připravují do školy?

Kontrolují mi úkoly, zda je mám hotový, ale nějak se se mnou neučí. To dělávala mamka na prvním stupni, teď se učím sám.

3. otázka – Zajímají se o školní výsledky? Podporují vás?

Tak spíš až když je období před vysvědčením, tak se najednou hrozně zajímají a chtějí, abych si opravil čtyrky na trojky a tak a říkají, že to zvládnou.

4. otázka – Řeší s vámi budoucnost, co je v životě důležité apod.?

Jo, že se musím učit, abych si našel dobře placenou práci.

5. otázka – Jaký na tebe měla vliv distanční výuka vlivem koronaviru? Ovlivnilo tě to nějak?

Mně se to líbilo, přišlo mi to dobrý. Nevadilo by mě mít takhle pořád. Jediný co mi vadilo, tak to, že mi chyběli spolužáci a přestávky. Zlepšily se mi výsledky, neměl jsem vůbec žádné čtyrky, takže mám větší šanci, že se dostanu na nějakou dobrou střední školu. Teď ale co máme zase normální výuku, tak je to o dost náročnější.

6. otázka – Co bereš od rodičů vážně a co ne? (např. uč se nebo dopadneš jako..)

Rodiče vždycky poukazují na sebe, ať se učím, nebo dopadnu jak oni, že budu dělat pro nějakýho blbce. A já vím, že nechci dělat pro nějakýho blbce, nejraději bych dělal sám na sebe, to mi doporučuje i taťka, ale nevím no.

7. otázka- Čím tě rodiče hlavně ovlivnili?

Že se chci mít lépe než oni, i když oni se zase tak špatně moc nemají, ale chtěl bych se mít líp.

8. otázka - Co je pro tebe bude důležité, čeho chceš dosáhnout?

Tak zdraví a pak bych nechtěl řešit peníze, chtěl bych si jich vydělat dost. Chtěl bych jezdit po světě. Chtěl bych podnikat a mít po sebou lidi.

9. otázka - Ovlivnila tě nějaká dobová hesla ?

O žádných nevím.

10. otázka - Co vás spojovalo nebo rozdělovalo s rodiči, při pohledu na školu a budoucí kariéru?

Tak vím, že je škola důležitá. Ale zase kdybych v něčem podnikal, tak školu bych nepotřeboval vůbec, teď myslím střední. Lidi se užíví i bez školy, když ví jak na to

11. otázka - Ovlivnilo tě nějak směřování školou (dříve k manualnímu zaměstnání) nyní k osmiletému gymnaziu).

Naše škola směřuje jen na určitý lidi, premianty. Nepřijde mi, že by nás někam hnali.

Rodina C

Babička (M.)

1. otázka – Věk, vzdělání

68 let, střední škola s maturitou (ekonomika)

2. otázka – Vaši rodiče měli jakou školu a kde pracovali?

Moji rodiče měli maturitu a jsou ze stejného oboru, celý život pracovali v účtárně

3. otázka – Jak se s vámi připravovali do školy?

Měli na mě a moji sestru hodně času, takže nám kontrolovali úkoly každý den a zkoušeli nás před plánovým testem a trvalo to i do prvního ročníku střední školy. Pak si zřejmě řekli, že už to není potřeba a nechali to na nás, bylo to osvobuzující.

4. otázka – Zajímali se o školní výsledky? Podporovali vás?

Zajímali se, dokonce se nemohli dočkat třídních schůzek, abyste se dozvěděli víc.

Co se týče podpory tak tam asi byla, ale spíš to byl pro nás nátlak a my jsme věděly, že se prostě učit musíme.

5. otázka – Řešili s vámi budoucnost, co je v životě důležité apod.?

Ano, chtěli abychom se sestrou dobře učily, abychom byly vzdělané a našly si dobře placenou práci a měli se lépe než oni.

6. otázka – Co jste brali od rodičů vážně a co ne?

Že jsem to hlavně já a sestra, kdo může v naší rodině udělat ten velký krok do světa a my jsme jim to se sestrou věřily a snažily se je nezklamat.

7. otázka - A co jste použila vy na svoji dceru?

No to stejný, že ona je ta a může to být ona, která udělá ve světě tu velkou pomyslnou díru.

8. otázka - Měli vliv vaši rodiče na to, jak jste motivovali vaše děti ke škole?

Určitě, sama vím, že mi to pomohlo, že kdyby se se mnou rodina tak nevěnovala, ke škole bych nebyla tak důsledná.

9. otázka - Co pro vás bylo pro vaši dceru důležité, čeho měla dosáhnout?

Aby dosáhla toho, co ona sama chce. Když se pro něco rozhodla, snažila jsem se aby toho cíle dosáhla a byla jí k tomu nějak nápomocna.

10. otázka - Ovlivnila Vás nějaká dobová hesla ?

Nevybavuji si, že by mi něco zůstalo v hlavě.

11. otázka - Do jaké míry si děti všímaly Vaší úspěšnosti a jednaly podle toho, jak jste bohatí, či chudí, nebo si všímaly více zásad nezlomnosti a schopnosti protestu proti systému?

Tak oni věděli, že máme oba dva dobrou práci, kdežto rodiče u jejich vrstevníků to tak třeba neměli. Měli i nějaké drazší dárky a uvědomovali si to.

12. otázka - Co děti odkoukaly, a co jste jim museli říkat ?

Myslím, že odkoukali to, jaký jsme měli s jejich otcem dobrý vztah ke knihám. Oba milují knihy a četly už odmala. Kdo ví, možná je to tím, že nás vždycky viděli číst a nebo to máme v genech.

Matka (J)

1. otázka – Věk, vzdělání, zaměstnání

46, vysoká škola, městský úřad

2. otázka – Jak se s vámi rodiče připravovali do školy?

Dost, hodně lpěli na přípravě. Polovina školních úspěchů je na přípravě.

3. otázka - Zajímali se o školní výsledky na ZŠ? Podporovali vás?

Ano, žakovskou knížku mi kontrolovali každý večer, i přesto, že jsem nic nedostala, chtěli mít jistotu, že jim nezatajují špatnou známku.

4. otázka – Řešili s vámi budoucnost, co je v životě důležité apod.?

Asi až někdy ke konci základní školy, hodně jsem měnila to, čím chci být. Takže až když se mělo jít na střední školu, tak se mnou o tom více mluvili. Hlavně chtěli, ať mě vybraný obor baví, že když mě to bavit nebude, tak mi to nepůjde, jenže já ani nevěděla co mě baví, tak jsem šla na gymnázium.

5. otázka – Co jste brala od rodičů vážně a co ne?

Brala jsem vážně většinu co mi říkali, hlavně mi říkali, že co nemáš v rukách a nohách, musíš mít v hlavě. Tím asi naráželi na to, že jsem nebyla nikdy manuálně zručná. A vážně jsem od nich nebrala to, když jsem je naštvála a řekli mi něco v tom smyslu „počkej až ti bude 18, to už se o tebe starat nebudeme“, věděla jsem že budou.

6. otázka - A použili jste to i na své děti?

Moje dcera zatím taky nevypadá manuálně zručně, na co šáhne, to se většinou rozbije. Takže jí to říkám taky a ona si to dokonce řekne kolikrát už i sama.

7. otázka- Měli vliv vaši rodiče na to, jak jste motivovali vy sami vaše děti ke škole?

Určitě. Já byla hodně vedená ke studiu, abych se učila i sama ve volné chvíli. Takže jsem se to snažila přenést i na dceru, aby když se bude nudit, tak aby si šla číst, nebo si něco zopakovat do školy - ale není to jednoduché, dnes má víc faktorů, které jí zajímají víc než učení. Mobil, tiktok, youtube a já nevím co všechno. Udržet pozornost je pro ní těžší než bylo pro mě.

8. otázka - Ovlivnila Vás nějaká dobová hesla ?

vůbec si nevybavuji

9. otázka - Co vás spojovalo nebo rozdělovalo s rodiči, při pohledu na školu a budoucí kariéru?

Oba rodiče pracovali v jedné společnosti na ekonomickém úseku, u mě chtěla, abych dělala něco podobného. Mě začala ekonomika zajímat až na střední škole a věděla jsem, že i tímto směrem se vydám. Rodiče mně to schvalovali a podporovali mě. Za ně to bylo správné rozhodnutí.

10. otázka - Co pro vás je důležité, čeho by měla váš dcera dosáhnout?

aby byla šťastná a dělala to co jí bude bavit. Moc by mě mrzelo, kdyby dělala něco, co nikdy dělat nechtěla.

Dcera (S.)

1. otázka – Věk, vzdělání, prospěch

14 let, 8. třída ZŠ Prostějov

2. otázka – Jak se s tebou rodiče připravují do školy?

Tatka mi kontroluje žákovskou a mamka se zajímají o úkoly a co ve škole píšeme a jestli to umím a náhodně mě vyzkouší. Jinak se nějak se mnou zvláště nepřipravují.

3. otázka – Zajímají se o školní výsledky? Podporují vás?

Jo zajímají. A chtějí abych měla dobré známky, takže mě i podporují a když mám vyznamenání, tak mě vždycky něco koupí.

4. otázka – Řeší s vámi budoucnost, co je v životě důležité apod.?

To ano, chtějí abych dělala to co mě baví. Já bych chtěla být zvěrolékařkou, jenže to se našim moc nezdá, oba totiž pracují v kanceláři a mě by tam viděli rádi taky, že budu mít čistý ruce.

5. otázka – Jaký na tebe měla vliv distanční výuka vlivem koronaviru? Ovlivnilo tě to nějak?

Nebylo to zase tak špatný, ale teď je to o mnohem náročnější, před testem jsem víc nervózní, než když jsem byla při online výuce, dokonce tak, že se celá rozklepu a to jsme nikdy nervózní nebyla. Naši si myslí, že mám postcovidový syndrom.

6. otázka – Co bereš od rodičů vážně a co ne? (např. uč se nebo dopadneš jako..)

Nječastěji mi říká, že co není v nohách, musí být v hlavě. Teď si nevzpomenu na další.

7. otázka- Čím tě rodiče hlavně ovlivnili?

Tím, že už jsou starší a že se pořád chodí někam vzdělávat a taky to tak chci mít.

8. otázka - Co je pro tebe bude důležité, čeho chceš dosáhnout?

Přála bych si být tou zvěrolékařkou a když to nevyjde, tak něčím, co mě hlavně bude bavit.

9. otázka - Ovlivnila tě nějaká dobová hesla ?

Nevím, asi ne.

10. otázka - Co vás spojovalo nebo rozdělovalo s rodiči, při pohledu na školu a budoucí kariéru?

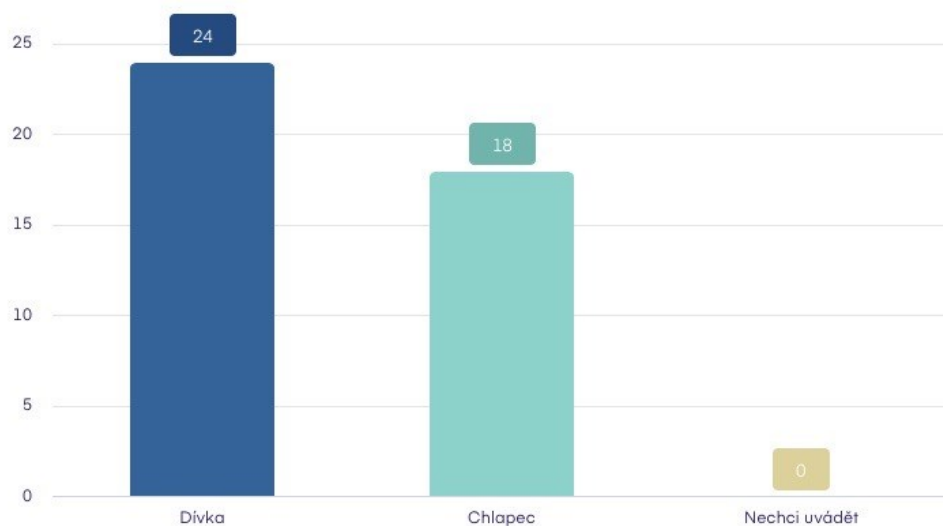
Moji rodiče chtějí, abych se věnovala něčemu z ekonomického oboru, že to bude stále potřeba, jenže mě matematika nebaví a pochybuji, že mě bude bavit ekonomika. Chtěla bych jít jiným směrem než oni, nechci sedět v kanceláři a rodiče jsou proti.

11. otázka - Ovlivnilo tě nějak směřování školou (dříve k manualnímu zaměstnání) nyní k osmiletému gymnaziu).

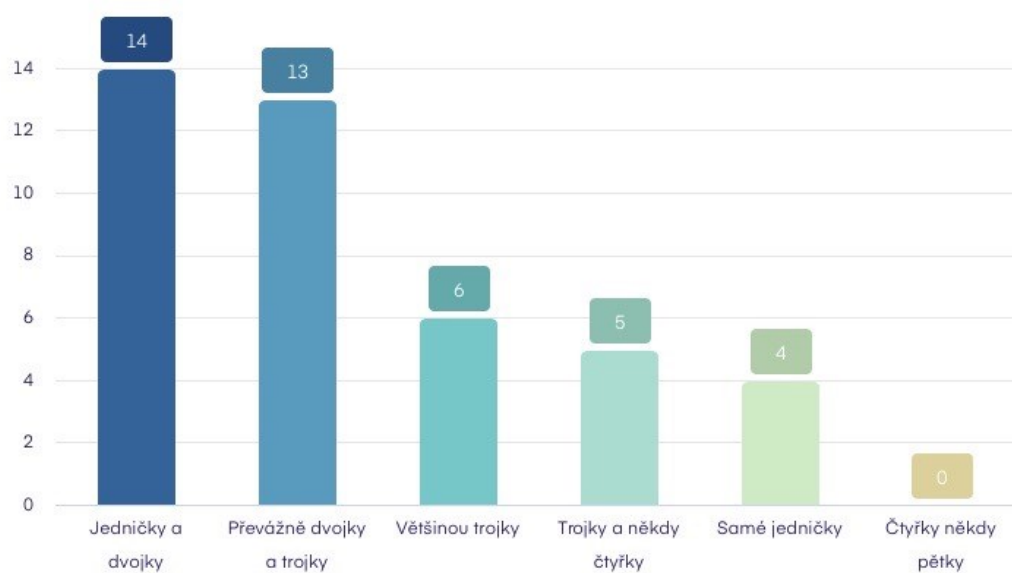
škola se nás snaží připravit na přijímací zkoušky a snaží se nás motivovat každého zvlášť, že u toho kdo je šikovný třeba na dílny a ne na školu, tak se mu snaží i nabídnout školy spíše zaměřenou na praxi, ne vzdělání.

Příloha č. 2 – výsledky dotazníku

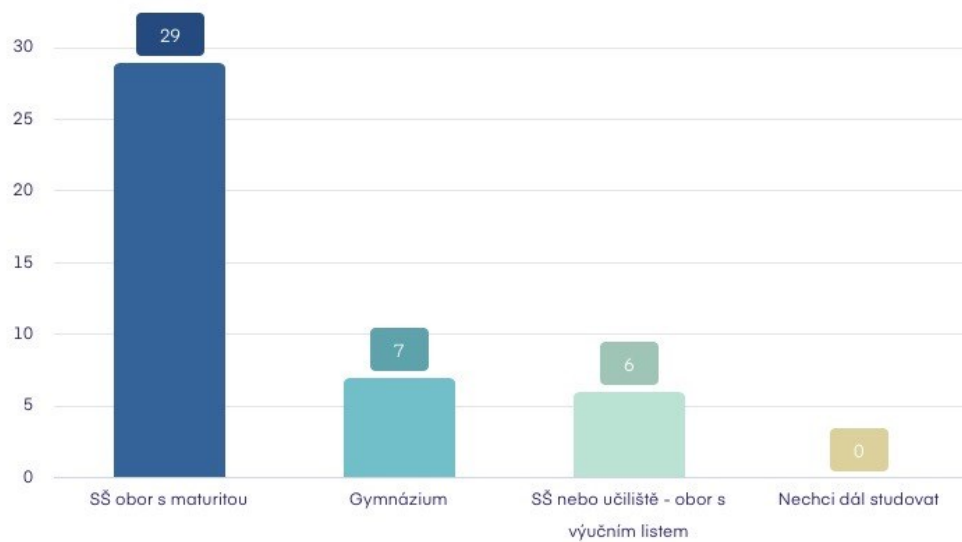
1. Jsem

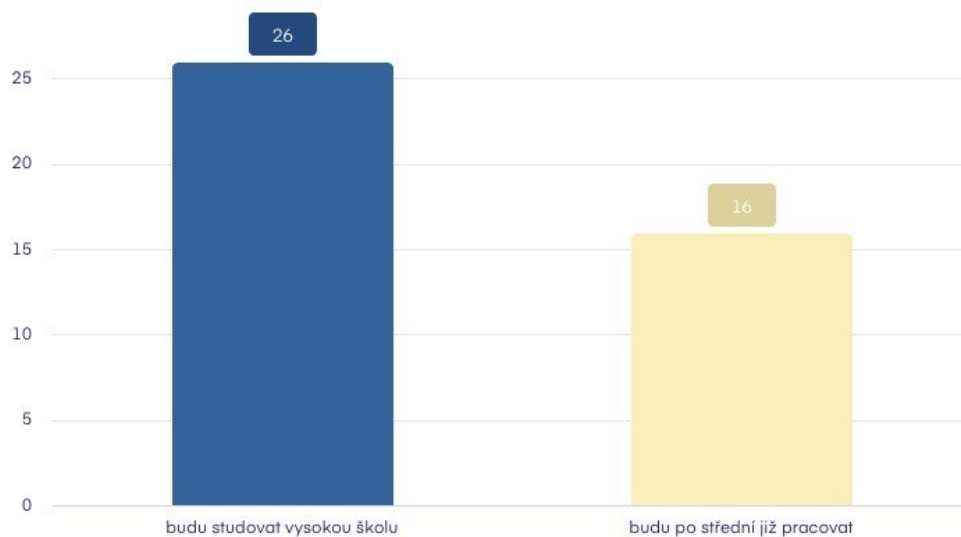
2. Jaké dostávám známky ve škole

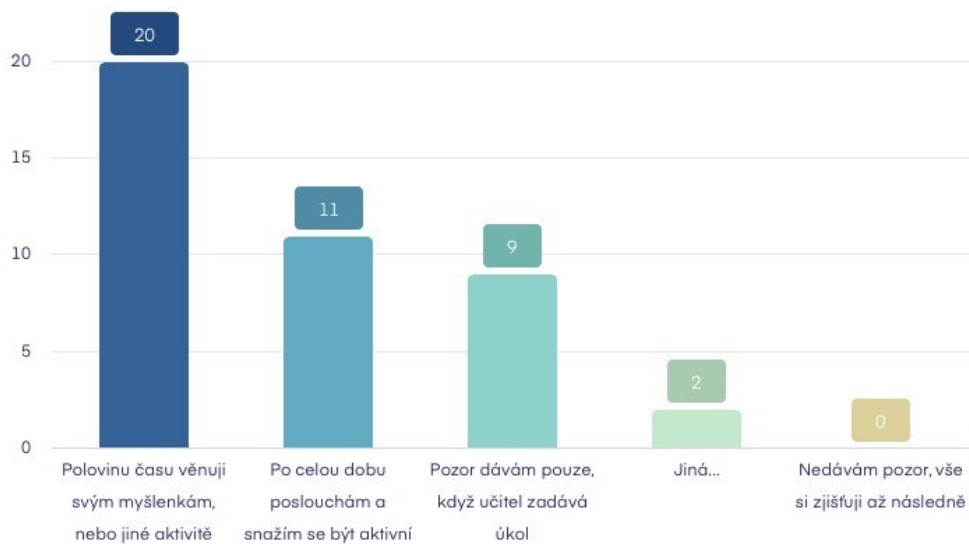
3. Po absolvování základní školy chci jít na

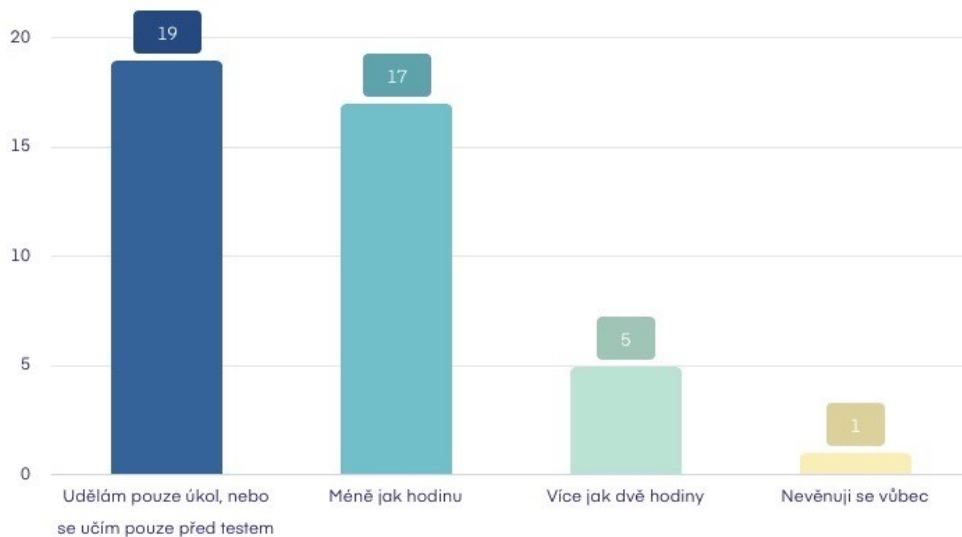
4. Do budoucna se vidím, že

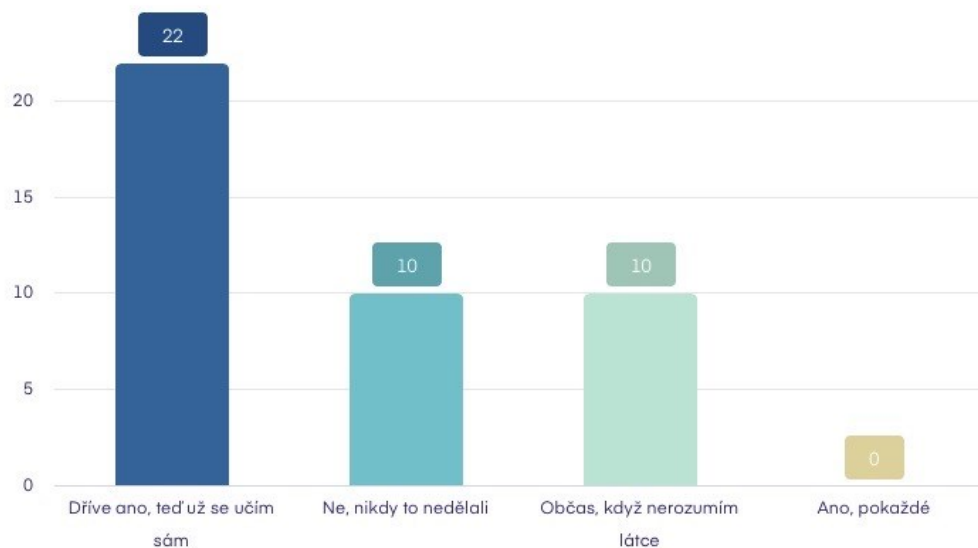
5. Jak dávám pozor v hodinách

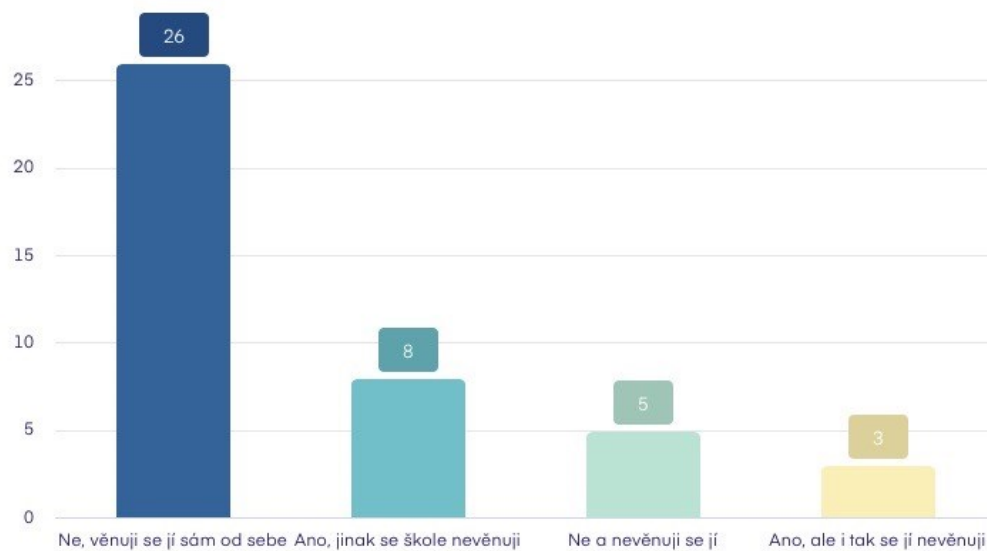
6. Kolik času věnuji doma samostudiu

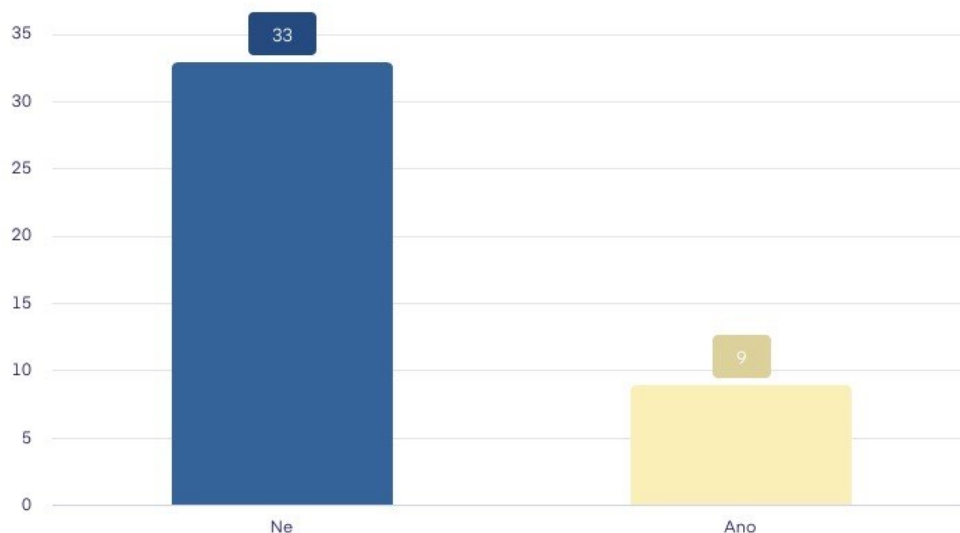
7. Učí se se mnou rodiče?

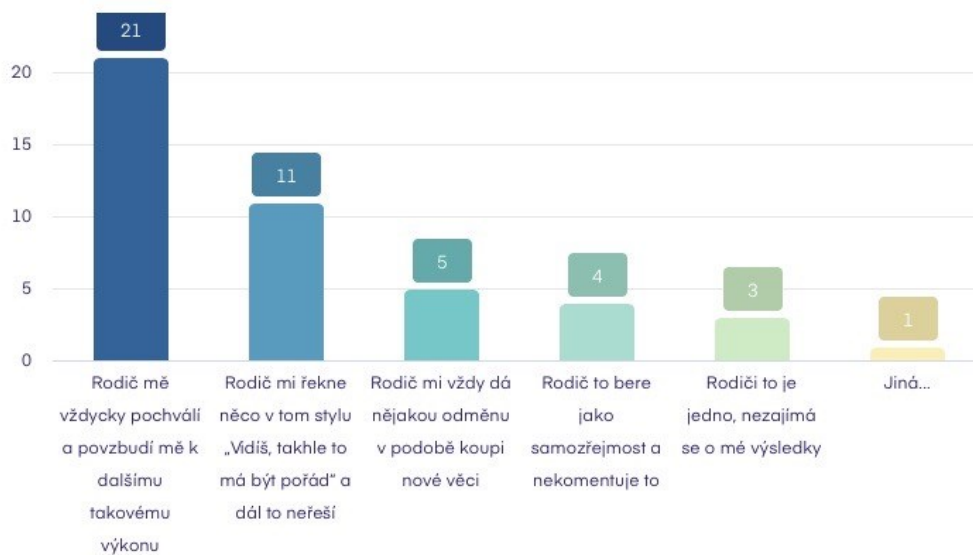
8. Musí mně rodič říkat, ať si jdu udělat věci do školy?

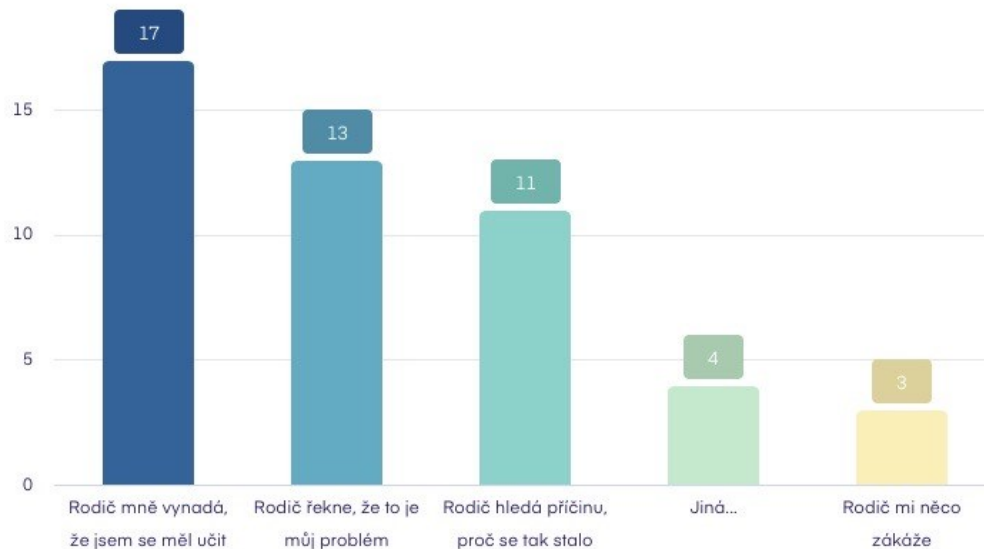
9. Kontroluje mi rodič pravidelně věci do školy ? (úkoly, nachystané věci do školy, známky apod.)

10. Když donesu dobré výsledky ze školy, tak

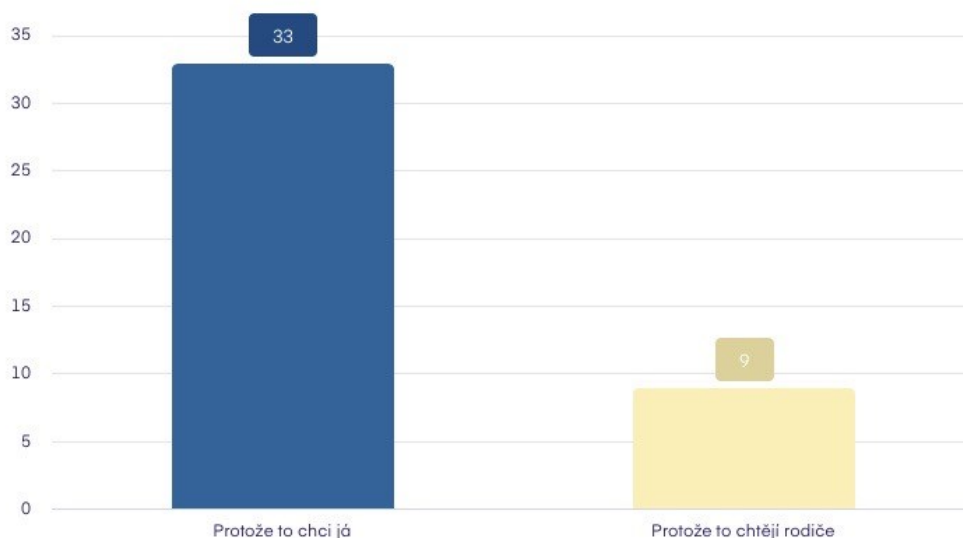
11. Když donesu špatné známky, tak

12. Čím je studium důležité pro můj budoucí život?

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
Lepší práce a více peněz	1	2.4%
Je důležité, abych mohla dělat svou vysněnou práci.	1	2.4%
chtěla bych se posunout nejak dal a prece jenom, kdyz mam maturitni list, tak to jde lepe, nez kdyz bych byla na odbornym ucilisti	1	2.4%
abych dělala co mě baví	1	2.4%
Chtěla bych pro svojí rodinu zajistit dobrý život, takže musím mít dobrou práci, kde vydělávám dost peněz a na tu práci se musím dobře učit abych jí měla.	1	2.4%
Abych si našel lepší práci a měl peníze	1	2.4%
Abych si našel lepší práci abych nemusel pracovat rukama	1	2.4%
Abych si mohla vybrat práci kterou budu chtít	1	2.4%

13. Učím se zejména protože

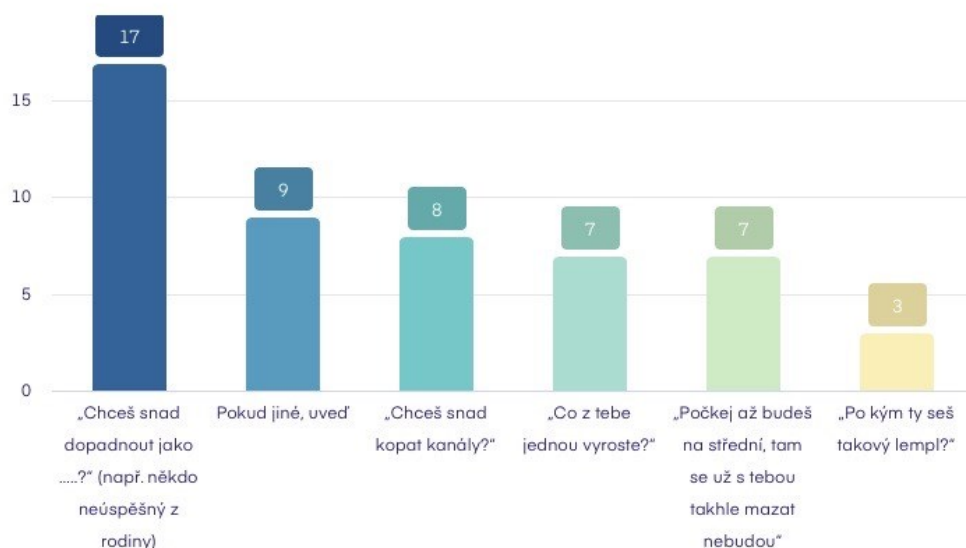
14. Co spíše chtějí rodiče? Abys studoval co tě baví, nebo co tě uživí?

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
Abych měla práci která mě baví, ale také práci, která mě a moji rodinu uživí	1	2.4%
Je jím to jedno ale asi co me uživí	1	2.4%
Něco co mi k něčemu bude	1	2.4%
Chemie	1	2.4%
Oboje, ale hlavně užit	1	2.4%
uživí	1	2.4%
Spíše to co mě uživí	1	2.4%
Spíše chtějí abych se učila tomu co mě uživí. Takže spíš preferuji nějakou kadeřnici, ale to já nechci	1	2.4%
Spis co me uživí	1	2.4%

15. Motivují tě rodiče ke vzdělání? Čím?

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
Nemotivovali.Nechávají to na mě.,Co si udeleš to budeš mít.Zvaz sama."Hlavně byt statna ve svem budoucim oboru.Zivot mi pry ukaze sam,co dal.	1	2.4%
Že mi zaplatí kurz na pilota	1	2.4%
že mi něco koupí	1	2.4%
Žádné materiální věci nedostávám, motivují mě tím, že se pak od mého vzdělání bude odvíjet i moje budoucnost	1	2.4%
zaplatí mi řidičák na motorku	1	2.4%
Vidina lepší budoucnosti	1	2.4%
To ze když dodělám školu tak budu mít dobře zaměstnání a budu si moct dovolit to co mama ne	1	2.4%

16. Používá rodič například tyto slovní spojení? Uveďte časté spojení, co vaši rodiče používají v souvislosti s vaším studiem, nebo budoucím životem.

17. Mají tato slovní spojení na tebe nějaký vliv? Co to v tobě vyvolává?

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
Je mi to jedno	1	2.4%
Je mi to fuk	1	2.4%
dřív měli, ted ne	1	2.4%
dřív jsem se styděl že nejsem chytřejší. Ted mě to je jedno	1	2.4%
Dřív Jo ale tedka už jsem se to naučil ignorovat	1	2.4%
dřív když jsem byla menší, ted ne	1	2.4%
Dávno ne...přijde mi to směšný	1	2.4%
je mi to jedno	1	2.4%
nemotivuje me to	1	2.4%

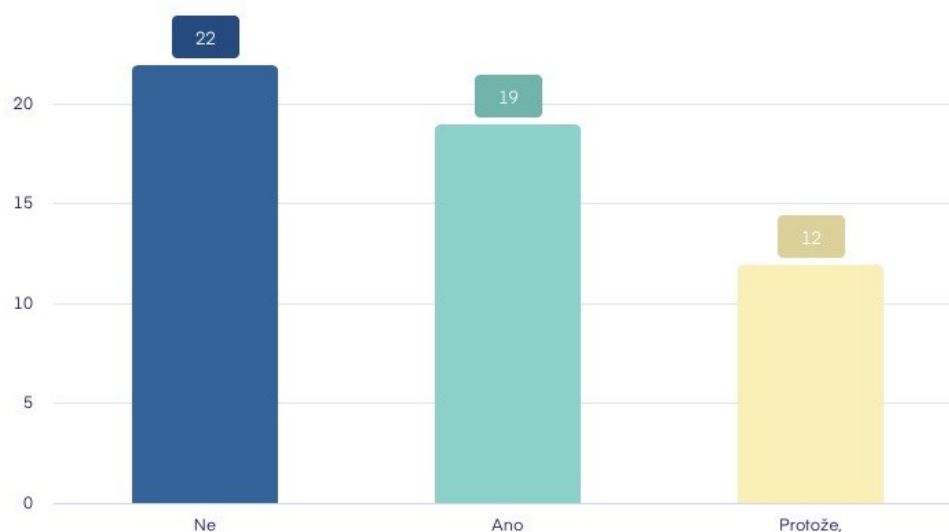
18. Co tě opravdu nebaví od rodičů neustále poslouchat?

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
Že ze mě nic nebude	1	2.4%
že to je můj život	1	2.4%
Že se musím snažit, jinak ze mě nic nebude	1	2.4%
Že se mám dobře učit	1	2.4%
že jsem opožděnej	1	2.4%
Že jsem bordelár	1	2.4%
že jsem blbá po tatkoví	1	2.4%
Že jestli chci do Ameriky, měl bych začít něco se sebou delat	1	2.4%
Všechno	1	2.4%
Že celý den nic nedělám přičemž to není pravda	1	2.4%

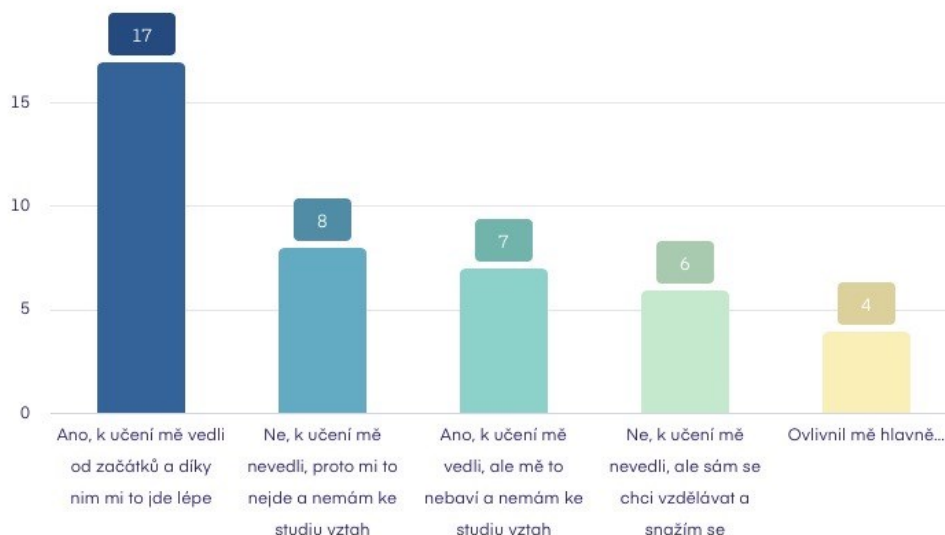
19. V čem si myslíš, že se rodiče ohledně vzdělání mylí? Co je jinak v dnešní době, než bylo v jejich?

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
je internet a úplně jiný svět. Myslí si, že má dneska maturitu každý zadarmo	1	2.4%
je intermert	1	2.4%
Influenceri nejsou vzděláni.Podle mě můžou být.	1	2.4%
Domnívají se, že projekty a mimoškolní akce nejsou až tak podstatné jako známky.	1	2.4%
dnes už se nemůže vyjít v osmičce	1	2.4%
Dnes se vsude „hraje“ na střední,vysoké školy.Dříve to nebylo prioritou,lidé brzy zakládali rodinu.Nyní se vše odkládá,protože chceme „necim“ být.	1	2.4%
Dnes je úplně jiný způsob obživy,zmizeli napr. práce v zemědělství, nastoupil internet,spousta věcí je online,takže všichni musí umět na počítači a anglicky nebo budou v rítí.	1	2.4%

20. Co myslíš, je studium v dnešní době jednodušší, než měli rodiče?

21. Ovlivnili rodiče tvoji snahu o učení?

22. Čím chceš v budoucnosti být? Je potřeba se na tuto oblast vzdělávat?

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
chci být zvěrolékařkou a musím se vzdělávat	1	2.4%
Instalatér	1	2.4%
Chci být právníkem	1	2.4%
Chci být kadernice, musím být spíš šikovná, než chytrá	1	2.4%
chci být grafik	1	2.4%
chci být elektrikářem	1	2.4%
Chci být doktorem, na tobě nutno hodně studovat	1	2.4%
Chci být asi nějakým úředníkem, ale ještě nevím čeho přesně	1	2.4%
hajným a musím jít na sš maturou	1	2.4%
Doktorka	1	2.4%

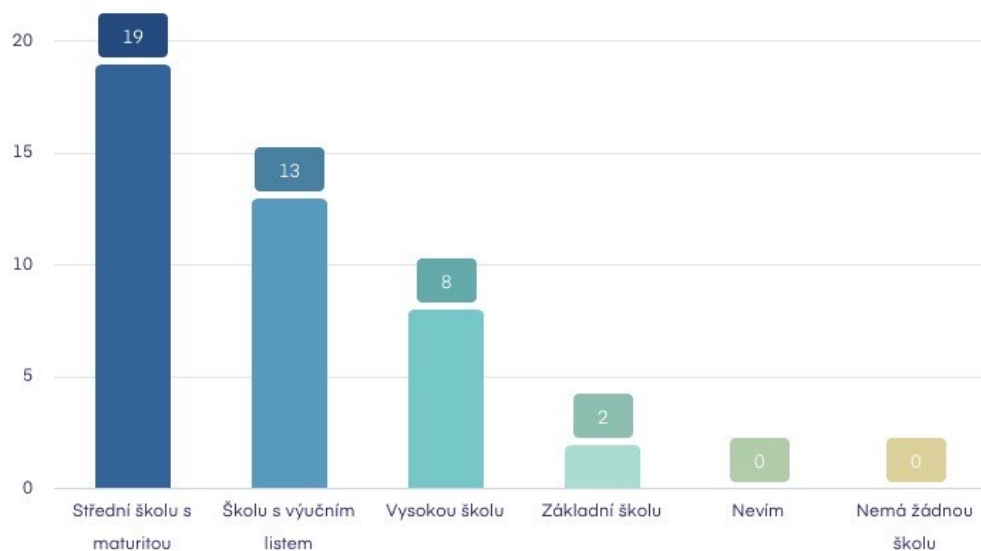
23. Ovlivnilo tvoje školní výsledky opatření ve školách, kvůli onemocnění COVID-19? Jak?

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
jelikoz jsme meli distancni vyuku, tak se moje vysledky zlepšili	1	2.4%
Chvilku by to nevadilo, ale tak dlouho už mě to nebavilo. Je lepší chodit do školy a vidat se s kamarády.	1	2.4%
Doma se mi tolik nechtělo učit. On-line výuka je na nic.	1	2.4%
Ano, ve škole víc dávám pozor a víc si učivo zapamatuji než v online výuce.	1	2.4%
Ano ovlivnilo, učení přes internet není jak učení ve škole. Nemusím se tolik soustředit, nikdo mě nehlídá	1	2.4%
ano ovlivnilo,samostudium v tomto věku není jednoduché,chybí kamarádi,	1	2.4%
Ano, měl jsem lepší výsledky, ale nemám pocit, že bych si je zasloužil	1	2.4%
ano, doma už jsem se si na školu nesoustředila	1	2.4%

24. Jaké nejvyšší vzdělání má tvůj otec

25. Jaké nejvyšší vzdělání má tvoje matka

26. Představ si, že už máš děti. Jak bys je motivoval ke studiu v dnešní době?

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
budu líp. Rodiči se inspirovat nenechám		
Učil bych se s nimi, trávil bych si nimi hodně času	1	2.4%
Musí být hlavně sranda	1	2.4%
Tak pro své děti bych chtěl být hlavně největší motivací já.	1	2.4%
Svým přístupem. Hlavně nenutit. Jako to dělají moji rodiče.	1	2.4%
stejně jak naši	1	2.4%
snazila se jim ukázat ze učení může být zábava	1	2.4%
Rozhodne jinak, než rodiče me	1	2.4%
Podle toho, co je bude bavit a jaké budou jejich silné stránky. Budu se je snažit podporovat a pomáhat jim, aby zjistili o co mají zájem...	1	2.4%

27. Co je pro tebe v životě důležité? Napiš alespoň 3 věci.

ODPOVĚĎ	RESPNzí	PODíl
zdraví, láska, rodina	1	2.4%
Rodina, střecha nad hlavou, zdraví a zase rodina	1	2.4%
Zdraví, at jsem spokojená a šťastná.	1	2.4%
rodina, zdraví, škola	1	2.4%
Rodina,zdravi,spokojenost.	1	2.4%
Rodina, zdraví, peníze	1	2.4%
Rodina, zdraví, peniue	1	2.4%
Rodina, zdraví, být šťastná.	1	2.4%
Rodina, zdraví a peníze	1	2.4%